

بررسی بازار کار ایران و تاثیر افزایش قیمت نفت بر این بازار درهم سنجی با کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA)

دکتر محمدباقر نوبخت*

چکیده:

این مقاله در دو بخش به تجزیه تحلیل بازار کار ایران می‌پردازد. در بخش نخست به منظور بازبینی تحولات گذشته بازار کار ایران، ابتدا روند عرضه و تقاضای نیروی انسانی در دوره (۱۳۸۵ - ۱۳۶۵) مورد بررسی قرار می‌گیرد که در این قسمت به روند تغییرات جمعیت، جمعیت فعال، سرمایه‌گذاری و واردات کشور توجه خواهد شد و سپس وضعیت اشتغال و بیکاری در این دوره در قالب برنامه‌های اول تا سوم مطالعه می‌شود. همچنین در ارائه این بخش و در جهت پیش‌بینی آینده بازار کار ایران، چگونگی عرضه و تقاضای نیروی کار تا سال ۱۳۸۸ و نیز تحولات این بازار تا سال ۱۳۹۴ مورد تأمل قرار می‌گیرد. در خاتمه این بخش، ضمن نگاهی به روند عرضه و تقاضای فارغ‌التحصیلان در گذشته و آینده نتیجه‌گیری می‌شود که طی سال‌های آتی بازار کار ایران به ویژه در گروه سنی جوانان و تحصیل‌کردگان همچنان با عدم تعادل و چالش جدی مواجه خواهد بود. بخش دیگر این مقاله به چگونگی تأثیر افزایش قیمت نفت بر بازار کار ایران در مقایسه با کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA) متمرکز می‌شود و در آن ضمن معرفی و گروه‌بندی این کشورها، وضعیت بازار کار، نرخ بیکاری، رشد اشتغال، بهره‌وری رشد، دستمزدهای حقیقی، طی دوره ۲۰۰۵ - ۲۰۰۰ مطالعه می‌شوند. در خاتمه این بخش نتیجه‌گیری شده است:

* - معاون پژوهش‌های اقتصادی مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام

در شرایطی که کشورهای منطقه برای دستیابی به تعادل در بازار کار خود تا سال ۲۰۲۰ نیازمند رشدی معادل ۶ تا ۸ درصد در اقتصاد و ایجاد ۱۰۰ میلیون شغل جدید در دوره ۲۰۲۰ - ۲۰۰۰ می‌باشند، ایران و کشورهای نفت‌خیز منطقه MENA قبل از اینکه به استمرار افزایش قیمت نفت در بازارهای جهانی و منابع دولتی خوشبین باشند باید به نتایج حاصل از اصلاح و بهبود مقررات سخت و ایجاد انعطاف در بازارهای خود و مشارکت گسترده بخش غیر دولتی در این عرصه امیدوار باشند.

واژگان کلیدی:

عرصه و تقاضای نیروی انسانی، رشد اشتغال، نرخ بیکاری، تعادل بازار کار

مقدمه

در بازارهای جهانی است، زیرا گزارش مجامع جهانی حاکی است، از سال ۲۰۰۰ میلادی، در سایه بهبود درآمدهای نفتی اغلب کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا MENA موفق به افزایش رشد اقتصادی و کاهش نرخ بیکاری شده‌اند از این‌رو در مقاله حاضر تلاش گردیده است ضمن تحلیلی از گذشته و آینده بازار کار ایران، چگونگی تأثیر افزایش قیمت نفت بر این بازار در مقایسه با کشورهای مشابه در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا MENA مورد بررسی قرار گیرد.

بازبینی تحولات گذشته و پیش‌بینی آینده بازار کار ایران

با عنایت به اینکه در سند چشم‌انداز بیست‌ساله برای بازار کار ایران در افق

اشتغال کامل و تعادل بازار کار در افق سال ۱۴۰۴ هجری شمسی یکی از اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور تعیین شده است. مستند به جدول شماره ۲ قانون برنامه چهارم توسعه، تقلیل نرخ بیکاری به ۸/۴ درصد در سال ۱۳۸۸ و ۷ درصد در سال ۱۳۹۴ از الزامات تحقق چنین هدفی خواهد بود و این در حالی است که بازار کار ایران در چند دهه گذشته مستمراً با عدم تعادل مواجه بوده است.

آنچه دستیابی به این اهداف را امیدبخش می‌نماید رشد درآمدهای عمومی کشور ناشی از افزایش قیمت نفت

سال ۱۴۰۴ هجری شمسی اشتغال کامل در نظر گرفته شده است، لذا در جهت ارزیابی از تحقق این هدف ضمن بازبینی تحول دو دهه گذشته بازار کار به پیش‌بینی آینده این بازار خواهیم پرداخت.

۱- بازبینی تحولات گذشته بازار کار ایران

به منظور بازبینی تحولات گذشته بازار کار کشور، عرضه و تقاضای نیروی انسانی در دو دهه ۱۳۸۵ - ۱۳۶۵ مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۱- بررسی عرضه نیروی انسانی (۱۳۸۵ - ۱۳۶۵)

از منابع مهم عرضه نیروی انسانی در بازار کار، جمعیت و جمعیت فعال می‌باشند، از این‌رو به چگونگی این دو متغیر در کشور طی دوره بیست‌ساله (۱۳۸۵ - ۱۳۶۵) می‌پردازیم:

۱-۱-۱- روند تغییرات جمعیت (۱۳۸۵ - ۱۳۶۵)

مستند به آخرین نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن که در سال ۱۳۸۵ انجام شده است جمعیت ایران از ۴۹۴۴۵۰۱۰ نفر در سال ۱۳۶۵ با متوسط

رشد ۳/۹۱ درصد به ۶۰۰۵۴۴۸۸ نفر در سال ۱۳۷۵ و سپس با رشد ۱/۹۶ درصد به ۷۰۴۷۲۸۴۶ نفر در سال ۱۳۸۵ افزایش یافت و از این سال نیز جمعیت با رشد ۱/۶۱ درصد در حال افزایش می‌باشد. (جدول ۱ تا ۴ و نمودارهای ۱ و ۲، به تفصیل چگونگی این تغییرات را نشان می‌دهند)

۱-۱-۲- روند تغییرات جمعیت فعال (۱۳۸۵ - ۱۳۶۵)

همانطور که در جدول ۵ پیوست منعکس است جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر در این دوره از ۱۲/۸۲۰/۰۰۰ نفر سال ۱۳۶۵ به ۱۶۰۲۷۰۰۰ نفر در سال ۱۳۷۵ و نهایتاً به ۲۳۴۶۶۰۰۰ نفر در سال ۱۳۸۵ افزایش یافت که سهم این جمعیت در سال‌های ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ از جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر به ترتیب ۳۹، ۳۵/۳۰ و ۳۹/۴۴ درصد بوده است که نشانگر افزایش مجدد جمعیت فعال در سال ۱۳۸۵ نسبت به سال ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ می‌باشد. (جدول ۶ پیوست)

۱-۲- بررسی تقاضای نیروی انسانی (۱۳۸۵ - ۱۳۶۵)

تقاضای نیروی انسانی غالباً با ایجاد فرصت‌های جدید شغلی ناشی از انجام

سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی شکل می‌گیرد و این در حالی است که عملاً با واردات بخشی از فرصت‌های بالقوه شغلی در کشور از بین می‌رود لذا برای آگاهی از چگونگی فرصت‌های شغلی ایجاد شده و یا از دست‌رفته، روند سرمایه‌گذاری و واردات کشور در گذشته مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۲-۱- روند سرمایه‌گذاری در کشور (۱۳۸۵-۱۳۶۵)

روند سرمایه‌گذاری در سال‌های گذشته حاکی از این واقعیت است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۶۱ به دلیل فرار سرمایه ناشی از شرایط انقلاب و جنگ تحمیلی کل سرمایه‌گذاری انجام شده در کشور از ۳۲۳۱ میلیارد ریال سال ۱۳۵۶ به ۱۸۴۱/۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۶۱ تقلیل یافت.^۱

تأثیر رشد منفی ۴۳ درصدی حاصل در سرمایه‌گذاری کل موجب رشد منفی در بخش‌های مختلف اقتصادی شد به طوری که در این مدت بخش کشاورزی منفی ۳۳/۸ درصد، نفت و گاز منفی ۵۸/۳ درصد، صنایع و معادن منفی ۶۱/۸ درصد، آب و برق منفی ۴۸/۵ درصد و خدمات منفی ۰/۳۳ درصد رشد داشتند که نتیجه چنین وضعیتی، افزایش نرخ بیکاری به رقم ۱۴/۱۹ درصد در سال ۱۳۶۵ گردید. اما با اتمام جنگ تحمیلی و آغاز اجرای نخستین برنامه توسعه اقتصادی طی سال‌های ۱۳۷۵ - ۱۳۶۷ مجدداً اقتصاد ایران از رشد متوسط سرمایه‌گذاری سالانه ۱۲/۷ درصد برخوردار شد و به تبع آن نرخ بیکاری نیز به رقم ۹/۱ درصد کاهش یافت. اما پس از آن در دوره ۱۳۷۹-۱۳۷۵ از یک‌سو با کاهش رشد سرمایه‌گذاری به ۸/۴ درصد و از سوی دیگر با هجوم عرضه نیروی کار ناشی از افزایش رشد ۳/۹ درصدی جمعیت در دهه ۱۳۶۹ - ۱۳۵۵ مجدداً نرخ بیکاری رو به افزایش گذاشت. نیز با ارائه روند گذشته و افزایش نیروی کار و محدود شدن رشد سرمایه‌گذاری مجدداً بازار کار ایران نرخ دورقمی بیکاری را تجربه نموده و با کاهش رشد سرمایه‌گذاری به ۵/۸ درصد در سال ۱۳۸۴ و ۵/۵ درصد در سال ۱۳۸۵ نرخ بیکاری به رقم ۱۲/۷۵ درصد افزایش یافت.

۱ - مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، عوامل ضد اشتغال، سال ۱۳۸۲

۱-۲-۲- روند واردات در کشور (۱۳۸۵ - ۴۱/۹ درصد و سهم کالاهای مصرفی حدود ۱۴ درصد و همچنین به واردات (۱۳۶۵)

عامل دیگری که در اقتصاد ایران به مثابه یک مانع جدی در اشتغال، دارای اثر منفی است حجم واردات رو به تزاید خصوصاً در چند سال اخیر می‌باشد.

متأسفانه طی سال‌های گذشته در ایران دولت‌ها در جهت جبران کاهش عرضه ناشی از ناکافی بودن سرمایه‌گذاری و تولید اقدام به واردات گسترده از خارج نموده‌اند.

به طوری که میزان واردات از رقم ۹/۷ میلیارد دلار سال ۱۳۵۸ به رقم ۱۸/۱ میلیارد دلار در سال ۱۳۶۲ افزایش یافته و پس از یک روند نزولی تا سال ۱۳۶۷ که به رقم ۸/۱ میلیارد دلار کاهش یافته بود مجدداً با روند صعودی به ۲۹/۶ میلیارد دلار در سال ۱۳۷۰ افزایش یافته. (جدول ۶ پیوست)

هر چند بخشی از واردات انجام شده که در جهت تأمین کالاهای سرمایه‌ای و ماشین‌آلات صورت گرفته است در جهت رشد اقتصادی کشور ضروری و قابل توجه می‌باشد که به طور نمونه می‌توان

به واردات ۱۴/۳ میلیارد دلاری سال ۱۳۷۷ که در آن سهم کالاهای سرمایه‌ای

۳-۱- بررسی نرخ بیکاری در دوره همانطور که در جدول ۵ پیوست

۴۱/۹ درصد و سهم کالاهای مصرفی حدود ۱۴ درصد و همچنین به واردات ۱۲/۶ میلیارد دلاری سال ۱۳۷۸ که در آن سهم کالاهای سرمایه‌ای ۳۵/۶ درصد و سهم کالاهای مصرفی معادل ۱۵/۴ درصد بود اشاره داشت.

با فرض بر اینکه با هر ۱۰/۰۰۰ دلار یک فرصت شغلی ایجاد شود تعداد مشاغلی که با منابع ایرانی به ازای یک میلیارد دلار واردات به ایران در خارج از کشور فراهم می‌شود حداقل ۱۰۰ هزار شغل خواهد بود.

با توجه به اینکه مستند به (جدول ۷ پیوست) و گزارش بانک مرکزی در دو دهه ۱۳۸۵ - ۱۳۶۵ ارزش واردات ایران از ۹/۳ میلیارد دلار به ۵۱/۲۶ میلیارد دلار افزایش یافته است می‌توان میزان فرصت‌های شغلی از دست رفته برای نیروی کار ایرانی را در نتیجه اجرای سیاست‌های اقتصادی دولت در جهت کنترل نرخ تورم از طریق واردات و جدی بودن بیماری هلندی در اقتصاد ایران محاسبه و ارزیابی نمود.

۳-۱- بررسی نرخ بیکاری در دوره (۱۳۸۵ - ۱۳۶۵)

منعکس شد، در سال ۱۳۶۵ سهم جمعیت شاغل و جمعیت بیکار از جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر به ترتیب ۸۵/۸۱ درصد و ۱۴/۱۹ درصد بود که در سال ۱۳۷۵ با افزایش جمعیت شاغل به ۹۰/۹۲ درصد نرخ بیکاری به ۹/۰۸ درصد تقلیل یافت ولی مجدداً با کاهش جمعیت شاغل به سطح ۸۷/۲۵ درصد، عملاً نرخ بیکاری به ۱۲/۷۵ درصد در سال ۱۳۸۵ افزایش یافت. در این سال نرخ بیکاری در مناطق شهری ۱۱/۸۲ درصد و برای مناطق روستایی ۱۴/۷۳ اعلام شده است.

نمودارهای ۳ و ۴ پیوست، چگونگی توزیع جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب شاغل و بیکاری را برای نقاط شهری و روستائی طی دوره (۱۳۸۵ - ۱۳۶۵) نشان می‌دهد.

۴-۱- بررسی توزیع اشتغال در بخش‌های عمده اقتصادی طی دوره (۱۳۸۵ - ۱۳۶۵)

در سال ۱۳۶۵ سهم بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات از کل اشتغال کشور به ترتیب ۲۹ درصد، ۲۵/۲۸ درصد و ۴۲/۴۵ درصد بود. این سهم در سال ۱۳۷۵ به ترتیب به ۲۳/۰۴، ۳۰/۷۰ و ۴۴/۵۰ درصد تغییر یافت و با ادامه تغییر اشتغال در بخش‌های عمده اقتصادی این سهم در سال ۱۳۸۵ به ترتیب به ۲۶/۵۱ درصد و ۴۸/۷۳ درصد رسید. (جدول ۸ پیوست)

این تغییرات از یک‌سو حاکی از کاهش سهم اشتغال در بخش کشاورزی از ۲۹ درصد به ۲۲/۲۷ درصد و از سوی دیگر بیانگر افزایش سهم بخش صنعت از ۲۵/۲۸ درصد به ۲۶/۵۱ درصد به ویژه افزایش سهم بخش خدمات از ۴۲/۴۵ درصد به ۴۸/۷۳ درصد طی دو دهه (۱۳۸۵ - ۱۳۶۵) می‌باشد.

نمودار ۵ توزیع شاغلان ۱۰ ساله و بیشتر کشور بر حسب بخش‌های عمده اقتصادی را طی سه سرشماری ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ نشان می‌دهد.

۵-۱- بررسی عملکرد بخش اشتغال در برنامه‌های اول تا سوم توسعه

با عنایت به اینکه طی سال‌های (۱۳۸۳ - ۱۳۶۹) سه برنامه پنج‌ساله توسعه در کشور اجرا شد، بنابراین می‌توان وضعیت بازار کار در دوره (۱۳۸۵ - ۱۳۶۵) را از منظر دیگر و با شاخص اهداف تعیین شده ارزیابی نمود. همانطور که در جدول ۹ پیوست منعکس شده است.

در برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران که طی سال‌های ۱۳۷۳ - ۱۳۶۹ در کشور اجرا شد ایجاد ۳۹۴ هزار فرصت شغلی هدف‌گذاری شده بود لیکن در طی این برنامه عملاً ۳۸۴ هزار فرصت شغلی ایجاد شد که حاکی از تحقق ۹۷/۵ هدف این برنامه می‌باشد.

همچنین در برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که از سال ۱۳۷۴ تا سال ۱۳۷۸ در دستور کار کشور قرار داشت، ایجاد ۴۰۴ هزار فرصت شغلی برنامه‌ریزی شده بود که با فراهم شدن ۴۱۴ هزار فرصت شغلی جدید عملاً درصد تحقق این برنامه در بخش اشتغال در حد ۱۰۲/۶ درصد بوده است ولی در برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر چند طی پنج سال (۱۳۸۴ - ۱۳۷۹) بیش از ۵۸۰ فرصت شغلی حاصل شد لیکن با توجه به هدف‌گذاری ۷۶۵ هزار فرصت شغلی عملکرد اشتغال در این برنامه فقط ۷۵/۸ درصد بوده است که بیانگر عدم تعادل جدی در بازار کار کشور می‌باشد.

۲- پیش‌بینی آینده بازار کار ایران
با توجه به اینکه در سند چشم‌انداز بیست‌ساله نظام برای افق ۱۴۰۴ هجری شمسی اشتغال کامل در نظر گرفته شده است که برای تحقق چنین هدفی کاهش تدریجی نرخ بیکاری به ۸/۴ درصد در سال ۱۳۸۸ و ۷ درصد در سال ۱۳۹۴ برنامه‌ریزی شده است.

از این‌رو ابتدا به مقایسه روند عرضه و تقاضای نیروی انسانی بر اساس پیش‌بینی دولت و کارشناسان غیر دولتی تا پایان برنامه چهارم توسعه می‌پردازیم و سپس به پیش‌بینی تحولات بازار کار تا سال ۱۳۹۴ خواهیم پرداخت.

۲-۱- پیش‌بینی تحولات بازار کار تا پایان برنامه چهارم توسعه
۲-۱-۱- پیش‌بینی عرضه نیروی انسانی تا سال ۱۳۸۸
مستند به جداول ۱۰ و ۱۱ پیوست که پیش‌بینی تحولات بازار کار در برنامه چهارم توسعه را از منظر دولت نشان می‌دهند. عرضه نیروی انسانی در بازار کار از ۲۳۱۲۳۶۰۰ نفر در سال ۱۳۸۵ به ۲۵۵۶۶۸۸۱ نفر در سال ۱۳۸۸ افزایش خواهد یافت. بر پایه این پیش‌بینی نرخ مشارکت نیز از ۴۰/۶ درصد از سال ۱۳۸۵

با ۲/۴ واحد درصد افزایش به ۴۳ درصد در سال ۱۳۸۸ ارتقا می‌یابد.

اما بر اساس پیش‌بینی کارشناسان غیردولتی که در جدول ۱۲ منعکس شده است، عرضه نیروی انسانی از ۲۲۲۷۰۲۴۳ نفر در سال ۱۳۸۵ به ۲۳۷۵۱۸۳۳ نفر در سال ۱۳۸۸ و نرخ مشارکت نیز در این مدت تنها با ۰/۸ واحد درصد افزایش به ۳۹ درصد خواهد رسید.

۲-۱-۲- پیش‌بینی تقاضای نیروی انسانی تا سال ۱۳۸۸

همانطور که در جداول ۱۰ و ۱۱ پیوست منعکس شده است بر اساس پیش‌بینی دولت تقاضای نیروی انسانی در بازار کار طی دوره ۱۳۸۸ - ۱۳۸۵ از ۲۰۵۳۳۷۵۷ نفر به ۲۳۴۱۹۲۶۳ نفر افزایش خواهد یافت و این در حالی است که بر اساس پیش‌بینی کارشناسان غیردولتی که در جدول ۱۲ پیوست نشان داده شده است تقاضای نیروی انسانی با افزایش کمتری از ۱۹۴۳۳۱۳۹ نفر در سال ۱۳۸۵ به ۲۰۱۵۵۲۹۴ نفر در سال ۱۳۸۸ خواهد رسید.

۲-۱-۳- پیش‌بینی نرخ بیکاری تا سال ۱۳۸۸

نرخ بیکاری بر اساس پیش‌بینی دولت در برنامه چهارم توسعه منعکس در جداول ۱۰ و ۱۱ طی سال‌های ۱۳۸۸ - ۱۳۸۵ مستمراً تقلیل یافته و از ۱۱/۲ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۱۰/۳ درصد در سال ۱۳۸۶ و ۹/۴ درصد در سال ۱۳۸۷ خواهد رسید. اما مستند به پیش‌بینی کارشناسان غیر دولتی (جدول ۱۲ پیوست) این نرخ طی سال‌های ۱۳۸۸ - ۱۳۸۵ نه تنها کاهش نخواهد یافت بلکه مستمراً افزایش یافته به طوری که از ۱۲/۷ درصد سال ۱۳۸۵ به ۱۳/۵ درصد در سال ۱۳۸۶، ۱۴/۳ درصد در سال ۱۳۸۷ و به ۱۵/۱ درصد در سال ۱۳۸۸ می‌رسد.

با توجه به اینکه پیش‌بینی‌های دولت و کارشناسان غیردولتی قبل از سال ۱۳۸۵ صورت گرفته بود و از هر دو منظر نرخ بیکاری برای سال ۱۳۸۵ نیز از قبل پیش‌بینی شده بود می‌توان در جهت ارزیابی صحت پیش‌بینی‌های دولت و کارشناسان غیردولتی از واقعیت رخ داده در سال ۱۳۸۵ بهره گرفت.

از آنجا که بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵ نرخ بیکاری در این سال ۱۲/۷۵ درصد، اعلام شده است و این رقم با ۱۲/۷ درصد نرخ

بیکاری پیش‌بینی شده از سوی کارشناسان غیردولتی انطباق بیشتری تا نرخ بیکاری ۱۱/۲ درصدی دولت برای سال ۱۳۸۵ دارد لذا از هم‌اکنون می‌توان نسبت به تحقق پیش‌بینی نرخ بیکاری ۸/۴ درصد برنامه چهارم را برای سال ۱۳۸۸ با تردید نگریست. نمودارهای ۶ تا ۱۱ مقایسه پیش‌بینی دولت و کارشناسان غیردولتی را در خصوص روند جمعیت ده‌ساله و بیشتر، عرضه نیروی کار، تقاضای نیروی کار، نرخ مشارکت، تعداد بیکاران و نرخ بیکاری در برنامه چهارم توسعه به تفکیک نشان می‌دهند.

۲-۲- پیش‌بینی تحولات بازار کار ایران تا سال ۱۳۹۴

وضعیت بازار کار ایران در سال ۱۳۹۴ با سه گزینه ادامه روند موجود، رشد و هم‌پیوندی سریع و رشد و هم‌پیوندی متعادل در قالب چشم‌انداز آینده شاخص‌های کلان به تفصیل در جداول ۱۳، ۱۴ و ۱۵ پیوست پیش‌بینی شده است. (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۳)

همانطور که در جدول ۱۳ پیوست مشخص شده است در صورت ادامه روند موجود پیش‌بینی می‌شود که در سال ۱۳۹۴ جمعیت ایران به رقم ۷۸ میلیون نفر رسیده و جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر آن بالغ بر ۶۵ میلیون نفر شود. در این سال با عرضه نیروی کار ۲۶/۷ میلیون نفری و نرخ مشارکت ۴۱/۲ درصدی و تقاضای نیروی کار ۲۱/۸ میلیون نفری بیش از ۴/۹ میلیون نفر در کشور بیکار خواهند بود. با چنین وضعی نرخ بیکاری ۱۸/۳ درصد پیش‌بینی می‌شود.

اما با فرض گزینه رشد و هم‌پیوندی سریع که در جدول ۱۴ منعکس شده است، با وجود ۲۹/۹ میلیون نفر عرضه نیروی کار و ۴۶ درصد نرخ مشارکت، تقاضای نیروی کار به ۲۷/۸ نفر افزایش یافته به طوریکه جمعیت بیکار در حد ۲ میلیون نفر و نرخ بیکاری در سطح ۷ درصد محدود خواهد شد و در صورت تحقق گزینه رشد و هم‌پیوندی متعادل که در جدول ۱۵ نشان داده می‌شود، عرضه نیروی کار ۲۹/۹ میلیون نفر، نرخ مشارکت ۴۶ درصد و تقاضای نیروی کار ۲۷/۱ بوده که در این صورت با نرخ بیکاری ۹/۲ درصدی بیش از ۲/۷ میلیون نفر بیکار خواهند بود.

۳- بررسی روند عرضه و تقاضای فارغ‌التحصیلان در گذشته و آینده

در جداول ۱۶، ۱۷ و ۱۸ پیوست، چگونگی عرضه و تقاضای نیروی کار در سه مقطع زمانی ۱۳۷۵، ۱۳۸۳ و ۱۳۸۸ نشان داده می‌شود. (حسن طائی، ۱۳۸۲) مستند به جدول ۱۶ پیوست در حالی که نرخ بیکاری کشور در سال ۱۳۷۵، ۹/۱ درصد اعلام شده است بیشترین نرخ بیکاری با ۱۲/۶ درصد مربوط به سطح تحصیلی دیپلم و کمترین نرخ بیکاری در این سال با ۴ درصد مربوط به سطح تحصیلات عالی می‌باشد اما این ارقام در سال ۱۳۸۳ مستند به جدول ۱۷ پیوست به گونه‌ای تغییر یافته است که در برابر نرخ‌های بیکاری ۲۵/۴ درصد و ۲۹ درصد که بر اساس طرح نیازسنجی و همچنین اسناد برنامه سوم توسعه برای سطح تحصیلی دیپلم محاسبه شده است نرخ بیکاری سطح تحصیلات عالی به ترتیب ۱۶/۷ درصد و ۲۰/۸ درصد افزایش یافته که برای سال ۱۳۸۸ با فرض گزینه وقوع تحولات ساختاری به ترتیب به ۴/۵ درصد و ۸/۵ درصد و با فرض گزینه اقتصاد مبتنی بر دانش به ترتیب ۱۱ درصد و

۱۴/۸ درصد پیش‌بینی می‌شود. (جدول ۱۸ پیوست) بر این اساس سهم سطوح تحصیلی در تعداد بیکاران مستند به جدول شماره ۱۹ پیوست به گونه‌ای است که نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دوره عالی از ۴ درصد سال ۱۳۷۵ به ۲۱/۶ درصد در سال ۱۳۸۳ و نیز به ۱۶/۵ درصد در سال ۱۳۸۸ افزایش خواهد یافت. همچنین جدول ۱۹ پیوست به تفکیک وضعیت کل اشتغال و شاغلین بخش‌های عمومی و خصوصی و همچنین اشتغال نیروی انسانی و نسبت آن را به کل اشتغال و اشتغال هر یک از بخش‌های عمومی و خصوصی طی دوره (۱۳۸۸ - ۱۳۶۵) نشان می‌دهد.

تأثیر افزایش قیمت نفت بر بازار کار ایران در مقایسه با کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا "MENA" منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا MENA مشتمل بر کشورهای: الجزایر، بحرین، جیبوتی، مصر، ایران، عراق، اسرائیل، اردن، کویت، لبنان، لیبی، مراکش، عمان، قطر، عربستان سعودی، سوریه، تونس، امارات متحده عربی، کرانه باختری و نوار غزه و همچنین یمن بوده که با جمعیتی بالغ بر ۳۱۱ میلیون نفر که

۲۳ درصد آن دارای درآمدی کمتر از ۲ دلار هستند در محدوده‌ای به وسعت ۹ میلیون کیلومتر مربع قرار گرفته است. این منطقه طی سال‌های (۲۰۰۳ - ۱۹۹۰) با رشد جمعیت متوسط ۲/۱ درصد سالانه بیشترین رشد جمعیت جهان را داشته است (UNDP, Human Development Report, 2006) وجود کاهش رشد جمعیت به ۱/۷ درصد در سال ۲۰۰۶ پیش‌بینی می‌شود جمعیت منطقه در سال ۲۰۲۰ به حدود ۵۰۰ میلیون نفر افزایش یابد.

گروه بندی کشورهای MENA از نظر منابع و نیروی کار

(گروه RRLI) کشورها با منابع غنی، نیروی کار وارداتی Resource-Rich, Labour Importing	(گروه RRLA) کشورها با منابع غنی، نیروی کار فراوان Resource-Rich, Labour abundant	(گروه RPLA) کشورها با منابع فقیر، نیروی کار فراوان Resource-poor, Labour abundant
عربستان سعودی	ایران	کرانه باختری و نوار غزه
عمان	عراق	مصر
بحرین	یمن	مرکش
لیبی	الجزایر	اردن
قطر	سوریه	تونس
امارات		لبنان
کویت		جیبوتی

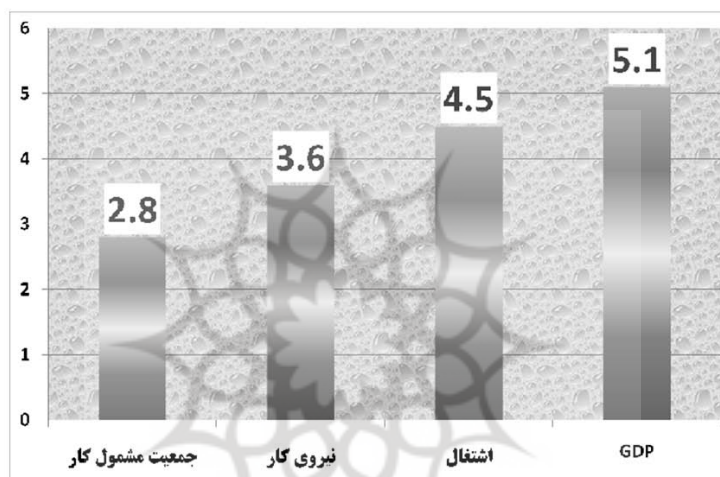
- بازار کار منطقه MENA با همه تفاوت‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور‌های این منطقه به دلیل اقتصاد دولتی و وابسته به نفت آنها به طور کلی دارای ویژگی‌های زیر است:
- ۱ - عرضه فراوان نیروی کار ناشی از رشد جمعیت زیاد
 - ۲ - تقاضای نیروی کار وابسته به درآمدهای دولتی (نفتی)
 - ۳ - محیط کار غیر منعطف

بنابراین اشتغال و تعادل در بازار کار منطقه MENA بستگی به قیمت نفت در بازارهای جهانی داشته، به طوری که با افزایش قیمت نفت در دهه ۱۹۷۰ و رشد اشتغال، بیکاری در منطقه کاهش یافته و سپس با افت قیمت نفت به ویژه در سال‌های پایانی قرن بیستم این منطقه با افزایش نرخ بیکاری مواجه شده است. اما افزایش مجدد قیمت نفت از ۲۶ دلار در سال ۲۰۰۰ تا حدود ۱۰۰ دلار در اواخر سال ۲۰۰۷، ایران و کشورهای نفت‌خیز منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA) را با شرایط جدیدی مواجه نموده است به طوری که در سایه افزایش درآمدهای نفتی رشد تولید ناخالص داخلی در منطقه از ۲/۹ درصد سال ۲۰۰۲ به ۶ درصد در سال ۲۰۰۵ افزایش یافت (بانک جهانی ۲۰۰۵) و همچنین پیش‌بینی شده بود که با استمرار وضع موجود برای سال‌های آتی منطقه از حداقل رشد ۵ درصد برخوردار گردد. (بانک جهانی، ۲۰۰۶ a)

فرصت‌های شغلی ایجاد شده ناشی از ایجاد چنین رشد اقتصادی برای کشورهای نفت‌خیز منطقه این امکان را فراهم نمود تا به رغم فشارهای کم‌سابقه در بازار کار از جمله افزایش بی‌سابقه نیروی کار، رشد سریع مشارکت زنان در کار و نیروی کار جوان و تحصیل کرده بتوانند با کاهش نرخ بیکاری در جهت ایجاد تعادل در بازار کار پیش روند.

نمودار (۱) تحولات بازار کار کشورهای ایران، الجزایر، بحرین، مصر، اردن، کویت، مراکش، قطر، عربستان سعودی، تونس، امارات متحده عربی و کرانه باختری و نوار غزه را به عنوان برخی از کشورهای منطقه MENA که دسترسی آماری به آنها ممکن بود را نشان می‌دهد.

نمودار (۱): وضعیت بازار کار برخی از کشورهای منطقه MENA (۲۰۰۵ - ۲۰۰۰)

ILO 2005, 2006a

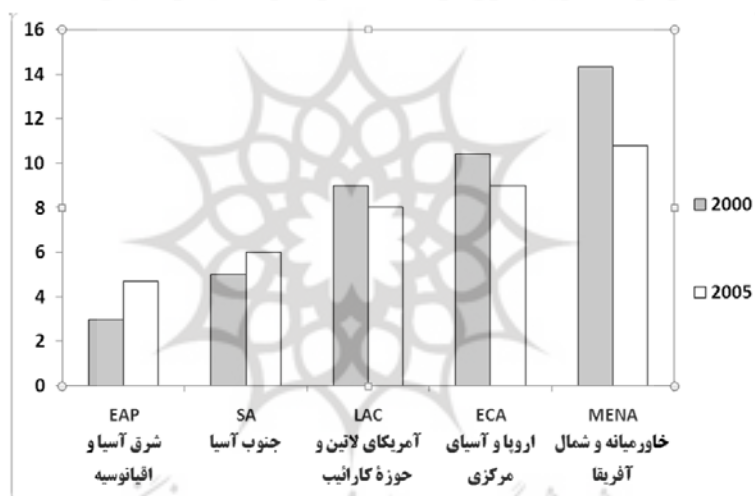
همانطور که ملاحظه می‌شود در طی سال‌های ۲۰۰۵ - ۲۰۰۰ در سایه رشد اقتصادی ۵/۱ درصدی در منطقه MENA، اشتغال ۴/۵ درصد رشد یافته است به طوری که نه تنها پاسخگوی رشد ۳/۶ درصدی نیروی کار و رشد ۲/۸ درصدی جمعیت مشمول کار بوده است بلکه مستند به نمودار (۲) زمینه کاهش نرخ بیکاری در منطقه از ۱۴/۳ درصد به ۱۰/۸ درصد و نزدیک شدن آن به وضعیت بیکاری در سایر مناطق در حال توسعه را فراهم نموده است.

هرچند بخشی از میزان کاهش نرخ بیکاری در نتیجه کاهش نرخ رسمی بیکاری در الجزایر و نیز کاهش بیکاری در ایران و مصر بوده است چنانچه این روند، بدون الجزایر و یا بدون الجزایر، مصر و ایران در نظر گرفته شود همانطور که در نمودار (۳) نشان داده می‌شود کاهش نرخ بیکاری در دوره مذکور به ترتیب از ۱۲/۲ درصد به ۱۰/۳ درصد و از ۱۱/۳ درصد به ۹/۹ درصد تغییر خواهد یافت.

همچنین طبیعی است که کاهش نرخ بیکاری در همه کشورهای منطقه

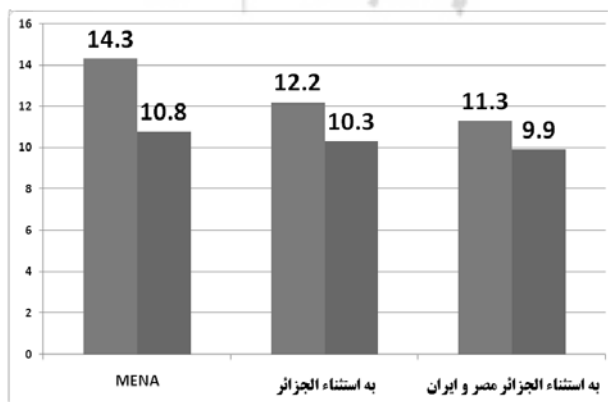
MENA یکسان نبوده و با توجه به شرایط نرخ بیکاری باشند که نمودار (۴) چگونگی سیاسی و اقتصادی متفاوت دارای آن را توصیف می‌کند. روندهای متنوعی در کاهش یا افزایش

نمودار (۲): نرخ بیکاری در MENA و سایر مناطق در حال توسعه

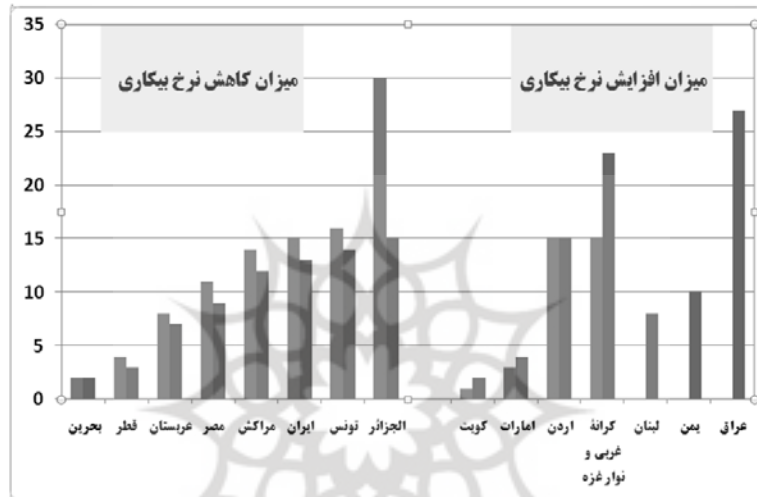
ILO 2005

نمودار (۳): نرخ کلی بیکاری در منطقه MENA شامل کشورهای بزرگ و بدون آنها

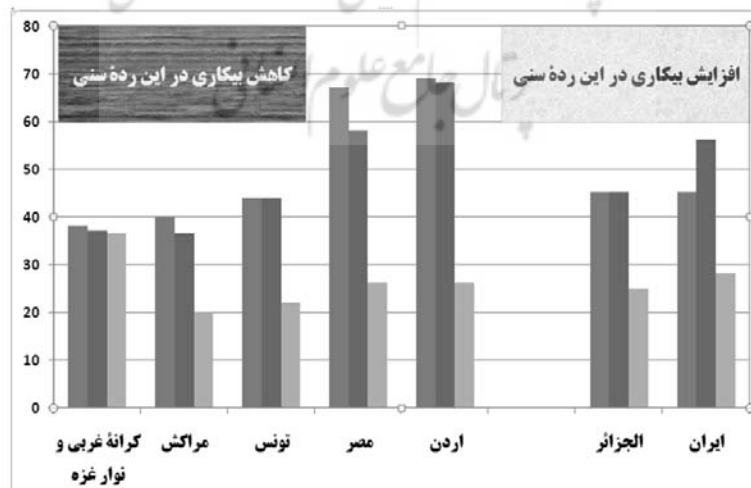
ILO 2005

نمودار (۴): تغییرات نرخ بیکاری در برخی از کشورهای منطقه MENA (۲۰۰۵ - ۲۰۰۰)

ILO 2005, 2006a

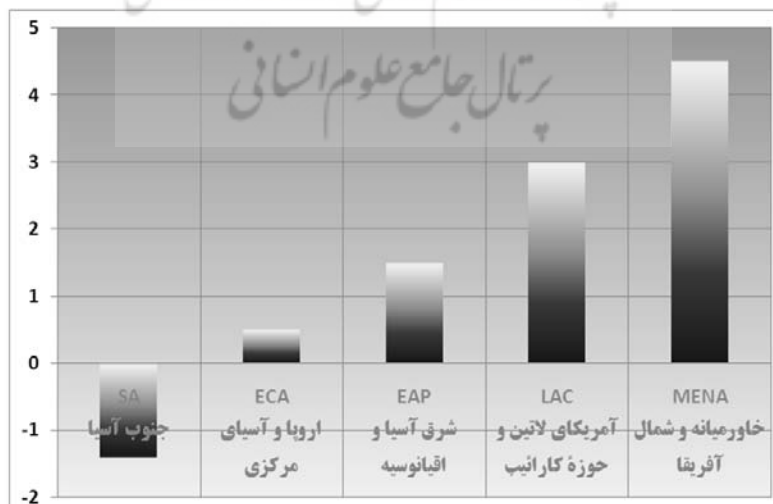
نمودار (۵): میزان بیکاری جوانان برخی از کشورهای منطقه MENA (۲۰۰۵ - ۲۰۰۰)

ILO 2005, 2006a

این تنوع با توجه به ساختار جمعیت و هرم سنی کشورهای مختلف MENA نیز قابل مشاهده است به طوری که نرخ بیکاری جوانان در این کشورها متفاوت خواهد بود. همانطور که در نمودار (۵) نشان داده می‌شود ایران و الجزایر که طی دوره ۲۰۰۵ - ۲۰۰۰ با کاهش نرخ کلی بیکاری مواجه بوده‌اند در این دوره با افزایش نرخ بیکاری جوانان در گروه سنی (۲۴ - ۱۵) سال روبرو می‌باشند. در هر صورت واقعیت این است که با وجود همه تفاوت‌هایی که کشورهای منطقه MENA در برخورداری از درآمدهای نفتی دارند عامل افزایش قیمت نفت خام در بازارهای جهانی به این منطقه کمک نموده است تا در دوره ۲۰۰۵ - ۲۰۰۰ همانطور که در نمودار (۶) نشان داده می‌شود این منطقه همچنان از بالاترین نرخ اشتغال در میان مناطق در حال توسعه (به استثناء چین) برخوردار شود.

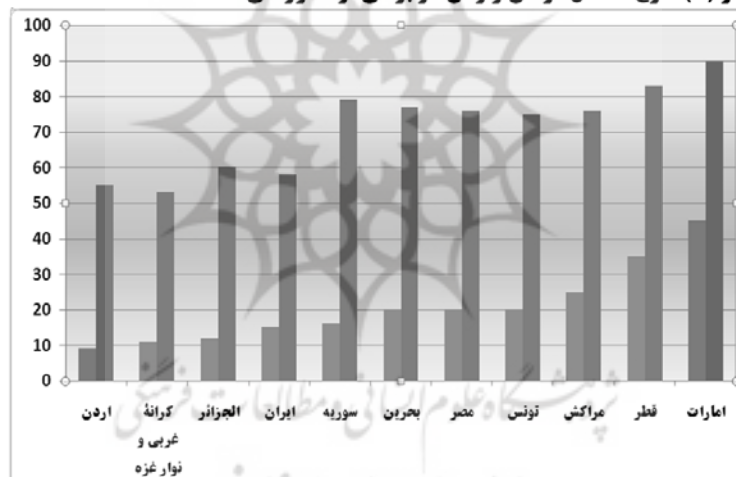
نمودار (۶): مقایسه رشد نرخ اشتغال منطقه MENA با تعدادی از مناطق در حال توسعه (۲۰۰۵ - ۲۰۰۰)

ILO 2006a

اما آنچه در افزایش نرخ اشتغال و کاهش نرخ بیکاری در منطقه MENA همچنان نگران کننده خواهد بود محدود بودن نرخ اشتغال زنان نسبت به مردان می باشد به طوری که این نرخ در دوره ۲۰۰۶ - ۲۰۰۰ در اغلب کشورهای منطقه از نصف اشتغال مردان کمتر بوده است این واقعیت در نمودار (۷) به روشنی نشان داده شده است.

نمودار (۷): نرخ اشتغال مردان و زنان در برخی از کشورهای منطقه MENA ۲۰۰۶ - ۲۰۰۰

ILO 2005, 2006a

(World Bank 2004, Pissarides, C., and M. Venganzones-Varoudakis, 2005)

اما باید توجه داشت که اشتغال در بخش دولتی نوعاً دارای بهره‌وری پایین می باشد لذا در سال‌های بعد از ۲۰۰۰ در سایه افزایش قیمت نفت مشاغل ایجاد شده در این منطقه عمدتاً در بخش

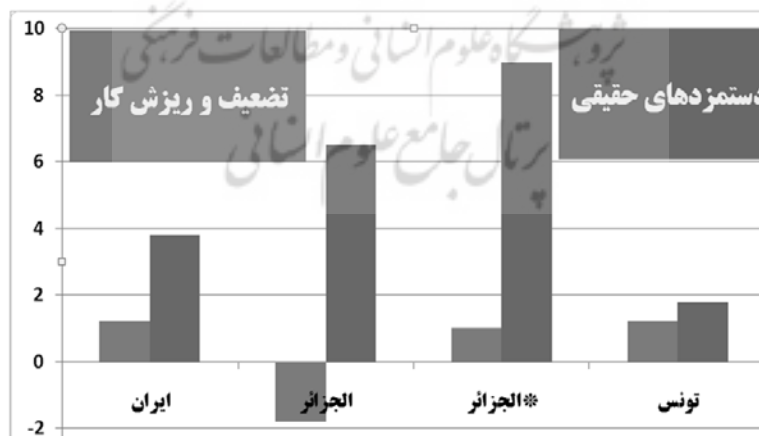
در هر صورت باید توجه داشت که افزایش نرخ بیکاری در دهه ۱۹۹۰ به معنی عدم توانایی رشد اقتصادی منطقه MENA در ایجاد افزایش شغل نبوده بلکه دلیل این افزایش را باید در فزونی رشد فراوان عرضه ناشی از نرخ‌های رشد جمعیت در سن کار جستجو نمود.

کشاورزی و بخش‌های با مهارت پائین و یا بخش عمومی با بهره‌وری اندک بوده است. (World Bank 2004 a, Kapsos 2005)

شاید بتوان عامل عدم استقبال بخش خصوصی در فعالیتهای اشتغال‌زا و پائین بودن بهره‌وری نیروی کار در کشورهای منطقه MENA را در سختی قوانین و مقررات کار این کشورها و غیر منعطف بودن بازار کار آنها دانست. به طور نمونه در این مورد می‌توان به

افزایش دستمزدهای حقیقی بدون توجه به بهره‌وری نیروی کار در کشورهای ایران، الجزایر و تونس که ناشی از تحمیل قانونی به بنگاه‌ها می‌باشد را در نمودار (۸) ملاحظه نمود. بدون تردید این الزامات قانونی نه تنها زمینه رقابت‌پذیری بنگاه‌ها در این کشورها را تضعیف خواهد نمود، بلکه بر اشتغال آنها نیز تأثیر منفی خواهد داشت. موضوعی که مطالعات مختلف آن را مورد تأیید قرار داده است. (Siebert, 1998)

نمودار (۸): بهره‌وری و رشد دستمزدهای حقیقی در بخش غیر کشاورزی در دوره ۲۰۰۵ - ۲۰۰۰ در ایران، الجزایر و تونس

ILO 2005

مستند به گزارش (بانک جهانی، b ۲۰۰۵) منطقه MENA دارای یکی از سخت‌گیرانه‌ترین قوانین کار می‌باشد و شاخص سخت‌گیری آن ۴۸/۵ درصد است

هرچند این شاخص در سال ۲۰۰۶ به ۳۵/۸ درصد تنزل یافته است اما این اصلاحات در جهت تسهیل در استخدام موقت نیروی کار بوده و در مورد اخراج همچنان سخت و غیر منعطف می‌باشد در چنین شرایطی با عدم مشارکت بخش خصوصی در ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، دولت‌های منطقه ضمن برخورداری از درآمدهای نفتی در جهت افزایش اشتغال، ناگزیر به افزایش مداخله بازار کار بوده و بار سنگینی از اشتغال را در بخش عمومی به عهده خواهند گرفت که با توجه به پائین بودن بهره‌وری نیروی کار در بخش عمومی با وجود سرمایه‌گذاری‌های سنگین بخش دولتی از محل درآمدهای نفتی، رشد اقتصادی متناسب حاصل نخواهد شد.

نتیجه‌گیری

با بررسی روند عرضه و تقاضای فارغ‌التحصیلان در گذشته و مستند به پیش‌بینی‌های انجام شده این نتیجه حاصل می‌شود که بازار کار نیروی انسانی متخصص حداقل تا سال ۱۳۸۸ نسبت به بازار کار کشور با عدم تعادل بیشتری مواجه بوده به طوری که نرخ بیکاری ۱۶/۵ درصد در بخش فارغ‌التحصیلان فراتر از نرخ بیکاری اعلام شده ۸/۴ درصدی از سوی دولت و ۱۵/۱ درصدی از

تحقیقات و بررسی‌های گسترده حاکی از این است که انباشت سرمایه انسانی در بخش دولتی (عمومی) به ویژه در قسمت خدمات اداری نه تنها کمک قابل توجهی به رشد اقتصادی ننموده است بلکه می‌تواند در عمل سبب کاهش رشد اقتصادی گردد. (Pritchett, 1999)

در اینکه اشتغال در بخش دولتی کشورهای منطقه تا چه حد در کاهش

سوی کارشناسان غیر دولتی برای سال ۱۳۸۸ در بخش عمومی خواهد بود. باید از نرخ رشد اقتصادی ۶ تا ۸ درصد برخوردار شوند و تأمین چنین رشدی صرفاً از طریق فروش نفت خام و درآمدهای نفتی با تردید مواجه خواهد بود، ایران و کشورهای با قوانین سخت کار در منطقه MENA راهی جز اصلاح و بهبود قوانین و مقررات به منظور افزایش انعطاف‌پذیری بازار کار خود نخواهند داشت.

لذا ضروری است تا با رویکردی متفاوت از گذشته نسبت به ارائه راهبردهای مناسب جهت تعادل بخشی بازار کار و افزایش سطح اشتغال فارغ‌التحصیلان و نیروی انسانی متخصص اقدام نمود.

همچنین در شرایطی که بر اساس گزارش (World Bank, 2007) برای تعادل بازار کار در کشورهای منطقه و ایجاد حداقل ۱۰۰ میلیون شغل طی دو

پیوست

جدول (۱): تغییرات جمعیت کشور طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۳۵

سال	جمعیت	افزایش دوره		شاخص تغییرات ۱۳۳۵=۱۰۰	تغییرات نسبت به سال پایه	متوسط رشد سالانه (درصد)
		نسبی	مطلق			
۱۳۳۵	۱۸۹۵۴۷۰۴	-	-	۱۰۰	-	-
۱۳۴۵	۲۵۷۸۸۷۲۲	۶۸۳۴۰۱۸	۳۶.۱	۱۳۶.۱	۳۶.۱	۳.۱۳
۱۳۵۵	۳۳۷۰۸۷۴۴	۷۹۲۰۰۲۲	۳۰.۷	۱۷۷.۸	۷۷.۸	۲.۷۱
۱۳۶۵	۴۹۴۴۵۰۱۰	۱۵۷۳۶۲۶۶	۴۶.۷	۲۶۰.۹	۱۶۰.۹	۳.۹۱
۱۳۷۰	۵۵۸۳۷۱۶۳	۶۳۹۲۱۵۳	۱۲.۹	۲۹۴.۶	۱۹۴.۶	۲.۴۶
۱۳۷۵	۶۰۰۵۵۴۸۸	۴۲۱۸۳۲۵	۷.۶	۳۱۶.۸	۲۱۶.۸	۱.۴۷
۱۳۸۵	۷۰۴۷۲۸۴۶	۱۰۴۱۷۳۵۸	۱۷.۳	۳۷۱.۸	۲۷۱.۸	۱.۶۱

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵

جدول (۲): تغییرات جمعیت نقاط شهری طی سال‌های ۱۳۳۵-۱۳۸۵

متوسط رشد سالانه (درصد)	تغییرات نسبت به سال پایه	شاخص تغییرات ۱۳۳۵=۱۰۰	افزایش دوره		جمعیت	سال
			نسبی	مطلق		
-	-	۱۰۰	-	-	۶۰۰۲۶۲۱	۱۳۳۵
۵.۰۲	۶۳.۲	۱۶۳.۲	۶۳.۲	۳۷۹۳۱۸۹	۹۷۹۵۸۱۰	۱۳۴۵
۴.۹۳	۱۶۴.۱	۲۴۶.۱	۶۱.۹	۶۰۵۸۸۷۰	۱۵۸۵۴۶۸۰	۱۳۵۵
۵.۴۱	۳۴۷.۲	۴۴۷.۲	۶۳.۳	۱۰۹۸۹۸۸۱	۲۶۸۴۴۵۶۱	۱۳۶۵
۳.۴۷	۴۳۰.۴	۵۳۰.۴	۱۸.۶	۴۹۹۲۰۳۷	۳۱۸۳۶۵۹۸	۱۳۷۰
۲.۹۵	۵۱۳.۴	۶۱۳.۴	۱۵.۶	۴۸۹۱۱۹۱	۳۶۸۱۷۷۸۹	۱۳۷۵
۲.۷۴	۷۰۳.۷	۸۰۳.۷	۳۱.۰	۱۱۴۲۷۲۸۶	۴۸۲۴۵۰۷۵	۱۳۸۵

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵

جدول (۳): تغییرات جمعیت نقاط روستائی^۱ طی سال‌های ۱۳۳۵-۱۳۸۵

متوسط رشد سالانه (درصد)	تغییرات نسبت به سال پایه	شاخص تغییرات ۱۳۳۵=۱۰۰	افزایش دوره		جمعیت	سال
			نسبی	مطلق		
-	-	۱۰۰	-	-	۱۲۹۵۲۰۸۲	۱۳۳۵
۲.۱۳	۲۳.۵	۱۲۳.۵	۲۳.۵	۳۰۴۰۸۳۰	۱۵۹۹۲۹۱۲	۱۳۴۵
۱.۱۱	۳۷.۸	۱۳۷.۸	۱۱.۶	۱۸۶۱۱۵۲	۱۷۸۵۴۰۶۴	۱۳۵۵
۲.۳۹	۷۴.۵	۱۷۴.۵	۲۶.۶	۴۷۴۶۳۸۵	۲۲۶۰۰۴۴۹	۱۳۶۵
۱.۲۱	۸۵.۳	۱۸۵.۳	۶.۲	۱۴۰۰۱۱۶	۲۴۰۰۰۵۶۵	۱۳۷۰
-۰.۶۴	۷۹.۴	۱۷۹.۴	-۳.۲	-۷۶۲۸۶۶	۲۳۲۳۷۶۹۹	۱۳۷۵
-۰.۴۴	۷۱.۶	۱۷۱.۶	-۴.۳	-۱۰۰۹۹۲۸	۲۲۲۲۷۷۷۱	۱۳۸۵

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵

۱- جمعیت غیرساکن به جمعیت روستائی اضافه شده است.

جدول (۴): روند تغییرات جمعیت و متوسط رشد سالانه طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۶۰

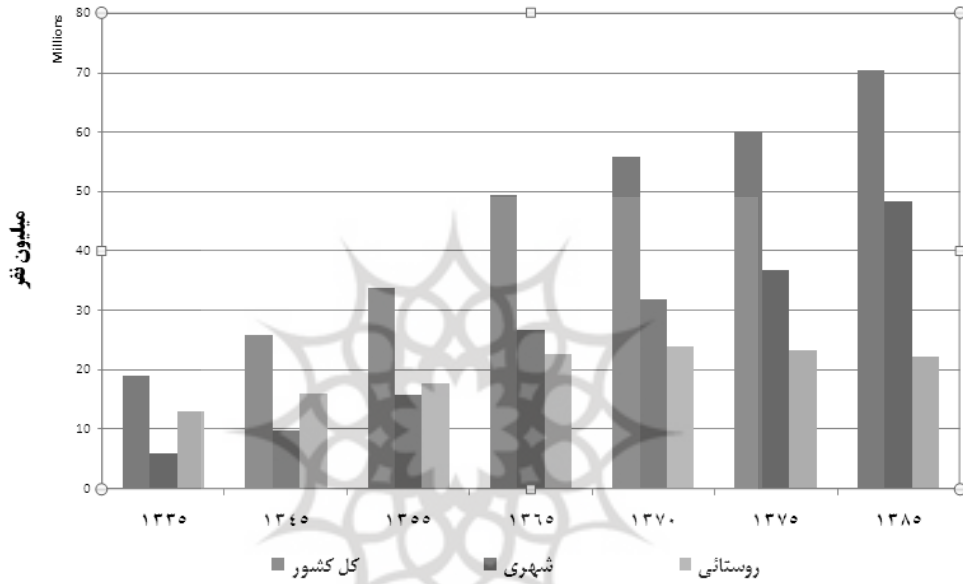
سال	جمعیت	متوسط رشد سالانه (درصد)
۱۲۶۰	۷۶۵۴۰۰۰	-
۱۲۷۰	۸۱۲۴۰۰۰	۰.۶۰
۱۲۸۰	۸۶۱۳۰۰۰	۰.۵۹
۱۲۹۰	۹۱۴۳۰۰۰	۰.۶۰
۱۳۰۰	۹۷۰۷۰۰۰	۰.۶۰
۱۳۰۵	۱۰۴۵۶۰۰۰	۱.۵۰
۱۳۱۰	۱۱۱۱۸۵۰۰۰	۱.۳۶
۱۳۱۵	۱۱۹۶۴۰۰۰	۱.۳۶
۱۳۲۰	۱۲۸۳۳۰۰۰	۱.۴۱
۱۳۲۵	۱۴۱۵۹۰۰۰	۱.۹۹
۱۳۳۰	۱۶۲۳۷۰۰۰	۲.۷۸
آبان ۱۳۳۵	۱۸۹۵۴۷۰۴	۳.۱۴
آبان ۱۳۴۵	۲۵۷۸۸۷۲۲	۳.۱۳
آبان ۱۳۵۵	۳۳۷۰۸۷۴۴	۲.۷۱
مهر ۱۳۶۵	۴۹۴۴۵۰۱۰	۳.۹۱
مهر ۱۳۷۰	۵۵۸۳۷۱۶۳	۲.۴۶
آبان ۱۳۷۵	۶۰۰۵۵۴۸۸	۱.۴۷ ^۱ / ۱.۹۶ ^۲
آبان ۱۳۸۵	۷۰۴۷۲۸۴۶	۱.۶۱

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵

۱- متوسط رشد سال ۱۳۷۵ نسبت به سال ۱۳۷۰ اندازه‌گیری شده‌است.

۲- متوسط رشد سال ۱۳۷۵ نسبت به سال ۱۳۶۵ اندازه‌گیری شده‌است.

نمودار ۱- تغییرات جمعیت کشور ۸۵-۱۳۳۵

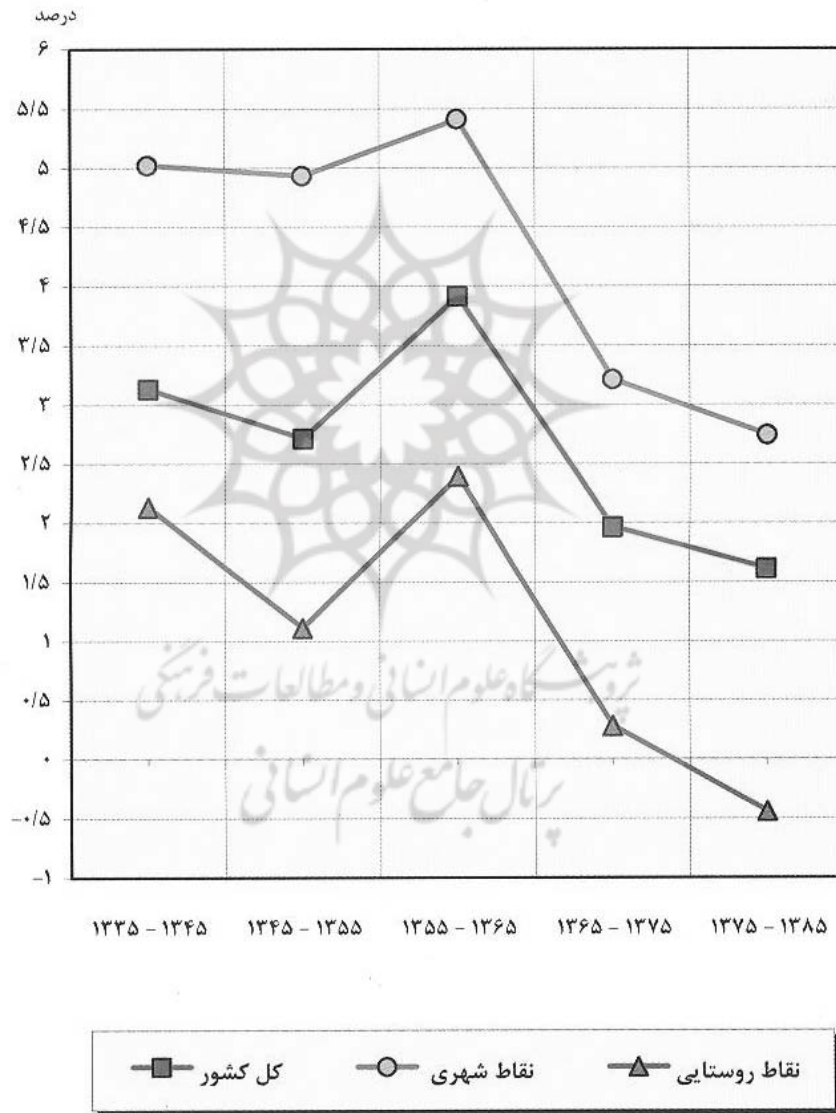

منبع: جداول ۱، ۲ و ۳

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

مرکز تحقیقات استراتژیک

نمودار ۲- متوسط رشد جمعیت کشور

مبنا: جداول ۱، ۲ و ۳

جدول (۵): توزیع جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب شاغل و بیکار در نقاط شهری و روستائی

سال	جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیش تر (هزار نفر)	شاغل (درصد)	بیکار (درصد)
کل کشور ^۱			
۱۳۶۵	۱۲۸۲۰	۸۵.۸۱	۱۴.۱۹
۱۳۷۰	۱۴۷۳۷	۸۸.۸۷	۱۱.۱۳
۱۳۷۵	۱۶۰۲۷	۹۰.۹۲	۹.۰۸
۱۳۸۵	۲۳۴۶۶	۸۷.۲۵	۱۲.۷۵
شهری			
۱۳۶۵	۷۰۲۶	۸۴.۷۳	۱۵.۲۷
۱۳۷۰	۸۴۸۹	۸۹.۶۴	۱۰.۳۶
۱۳۷۵	۹۶۵۵	۹۱.۱۴	۸.۸۶
۱۳۸۵	۱۵۹۲۹	۸۸.۱۸	۱۱.۸۲
روستائی			
۱۳۶۵	۵۷۲۷	۸۷.۰۹	۱۲.۹۱
۱۳۷۰	۶۱۵۰	۸۷.۸۷	۱۲.۱۳
۱۳۷۵	۶۳۰۶	۹۰.۵۶	۹.۴۴
۱۳۸۵	۷۴۹۳	۸۵.۲۷	۱۴.۷۳

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵

۱- در سالهای ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ جمعیت غیرساکن در سطر کل کشور منظور شده است.

جدول (۶): توزیع جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب وضع فعالیت اقتصادی در نقاط شهری و روستائی

سال	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (هزار نفر)	فعال (درصد)	غیر فعال (درصد)	اظهار نشده (درصد)
کل کشور ^۱				
۱۳۶۵	۳۲۸۷۴	۳۹.۰۰	۶۰.۴۲	۰.۵۸
۱۳۷۰	۳۸۶۵۵	۳۸.۱۲	۶۰.۷۵	۱.۱۳
۱۳۷۵	۴۵۴۰۱	۳۵.۳۰	۶۳.۴۸	۱.۲۲
۱۳۸۵	۵۹۵۰۳	۳۹.۴۴	۵۹.۶۸	۰.۸۸
شهری				
۱۳۶۵	۱۸۲۸۱	۳۸.۴۳	۶۰.۹۴	۰.۶۳
۱۳۷۰	۲۲۴۸۳	۳۷.۷۶	۶۰.۹۸	۱.۲۷
۱۳۷۵	۲۸۵۰۴	۳۳.۸۷	۶۴.۸۶	۱.۲۷
۱۳۸۵	۴۱۰۸۳	۳۸.۷۷	۶۰.۴۰	۰.۸۳
روستائی				
۱۳۶۵	۱۴۴۳۸	۳۹.۶۷	۵۹.۸۲	۰.۵۱
۱۳۷۰	۱۵۹۳۴	۳۸.۶۰	۶۰.۴۷	۰.۹۳
۱۳۷۵	۱۶۷۵۳	۳۷.۶۴	۶۱.۲۲	۱.۱۳
۱۳۸۵	۱۸۳۳۷	۴۰.۸۶	۵۸.۱۹	۰.۹۵

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵

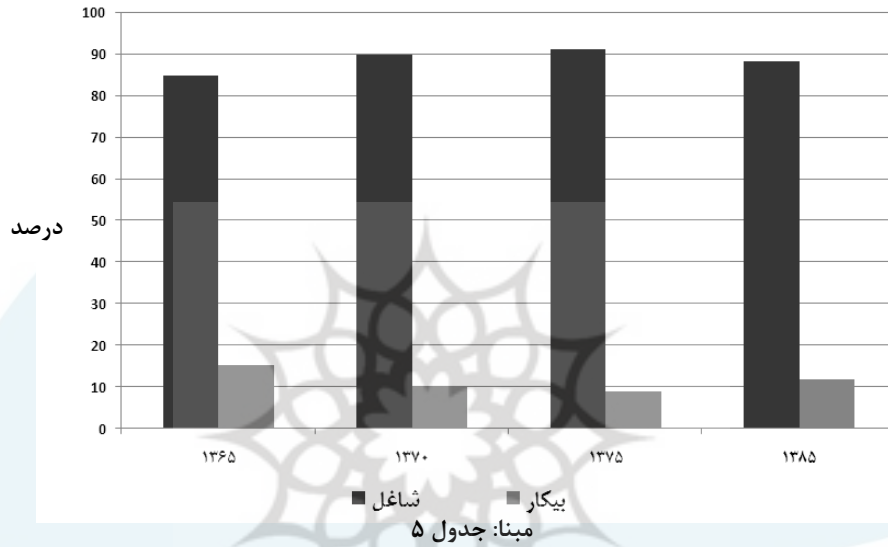
۱- در سالهای ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ جمعیت غیرساکن در سطر کل کشور منظور شده است.

جدول (۷): ارزش واردات گمرکی براساس نوع مصرف (میلیون دلار)

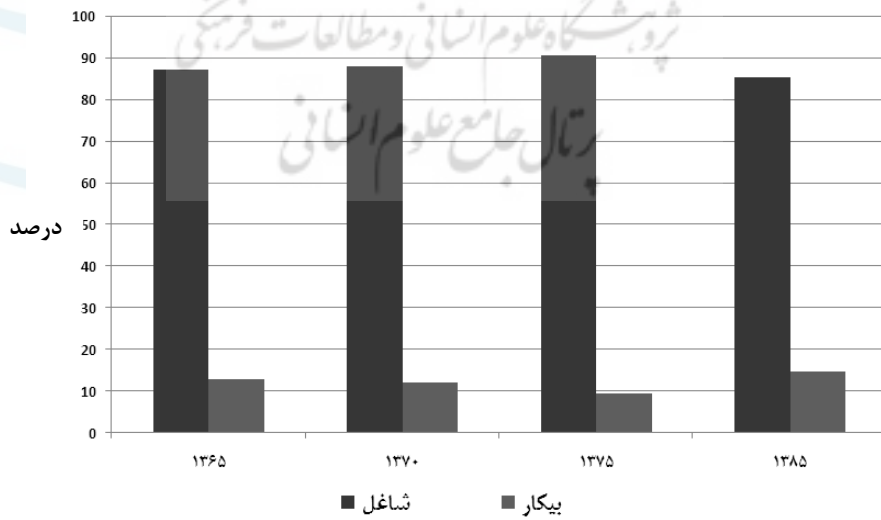
سال	مواد اولیه و کالاهای	کالاهای	کالاهای مصرفی	جمع
۱۳۵۳	۴۲۶۶	۱۳۳۱	۱۰۱۷	۶۶۱۴
۱۳۵۴	۶۲۱۲	۳۴۸۹	۱۹۹۵	۱۱۶۹۶
۱۳۵۵	۶۷۱۳	۳۸۰۳	۲۲۵۰	۱۲۷۶۶
۱۳۵۶	۷۹۱۰	۴۰۱۹	۲۶۹۷	۱۴۶۲۶
۱۳۵۷	۵۳۵۰	۲۹۰۸	۲۱۱۴	۱۰۳۷۲
۱۳۵۸	۵۳۰۱	۱۸۳۵	۲۵۵۹	۹۶۹۵
۱۳۵۹	۶۲۰۷	۱۷۳۸	۲۸۹۹	۱۰۸۴۴
۱۳۶۰	۸۲۲۵	۲۱۴۹	۳۱۴۱	۱۳۵۱۵
۱۳۶۱	۶۸۶۱	۲۳۰۸	۲۶۷۶	۱۱۸۴۵
۱۳۶۲	۱۰۸۴۰	۴۳۵۲	۲۹۱۱	۱۸۱۰۳
۱۳۶۳	۸۳۱۰	۳۸۶۷	۲۳۱۷	۱۴۴۹۴
۱۳۶۴	۷۴۱۱	۲۴۲۱	۱۵۷۶	۱۱۴۰۸
۱۳۶۵	۵۴۶۱	۲۱۹۹	۱۶۹۵	۹۳۵۵
۱۳۶۶	۵۴۹۸	۲۲۰۹	۱۶۶۲	۹۳۶۹
۱۳۶۷	۴۸۲۹	۱۸۶۹	۱۴۷۹	۸۱۷۷
۱۳۶۸	۷۵۴۸	۲۹۱۵	۲۳۴۴	۱۲۸۰۷
۱۳۶۹	۱۱۸۵۴	۴۳۶۳	۲۵۰۵	۱۸۷۲۲
۱۳۷۰	۱۶۳۲۵	۹۹۱۱	۳۴۴۱	۲۹۶۷۷
۱۳۷۱	۱۸۱۹۵	۸۲۱۲	۳۱۴۱	۲۹۵۴۸
۱۳۷۲	۱۲۵۶۷	۵۰۸۵	۲۲۳۳	۱۹۸۸۵
۱۳۷۳	۷۴۸۵	۲۷۷۱	۱۴۷۶	۱۱۷۳۲
۱۳۷۴	۸۵۲۴	۱۸۶۰	۱۸۶۴	۱۲۲۴۸
۱۳۷۵	۹۱۱۵	۳۸۰۷	۲۱۹۴	۱۵۱۱۶
۱۳۷۶	۷۵۲۴	۴۶۶۱	۲۰۰۷	۱۴۱۹۲
۱۳۷۷	۶۳۱۰	۶۰۰۲	۲۰۱۱	۱۴۳۲۳
۱۳۷۸	۶۲۲۵	۴۵۱۰	۱۹۴۸	۱۲۶۸۳
۱۳۷۹	۷۴۰۱	۴۸۳۴	۲۱۱۲	۱۴۳۴۷
۱۳۸۰	۸۲۲۸	۷۱۲۷	۲۲۷۰	۱۷۶۲۵
۱۳۸۱	۹۷۶۶	۹۶۶۸	۲۸۴۲	۲۲۲۷۶
۱۳۸۲	۱۲۱۸۷	۱۱۲۲۶	۳۱۸۵	۲۶۵۹۸
۱۳۸۳	۱۶۸۹۸	۱۲۱۰۵	۶۳۸۶	۳۵۳۸۹

مأخذ: آمارنامه اقتصادی ۱۳۸۳-۱۳۵۳، پژوهشکده امور اقتصادی، سال ۱۳۸۵، صفحه ۱۹۹

نمودار ۳- توزیع جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب شاغل و بیکار در نقاط شهری؛ ۸۵-۱۳۶۵

نمودار ۴- توزیع جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب شاغل و بیکار در نقاط روستایی؛ ۸۵-۱۳۶۵

جدول (۸): توزیع شاغلان ۱۰ ساله و بیش تر کشور بر حسب سه بخش عمده فعالیت اقتصادی (درصد)

بخشهای عمده فعالیت	۱۳۶۵	۱۳۷۰	۱۳۷۵	۱۳۸۵
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
کشاورزی	۲۹.۰۰	۲۴.۴۸	۲۳.۰۴	۲۲.۲۷
صنعت ^۱	۲۵.۲۸	۲۷.۶۱	۳۰.۷۰	۲۶.۵۱
خدمات	۴۲.۴۵	۴۳.۶۲	۴۴.۵۰	۴۸.۷۳
فعالیت‌های نامشخص و اظهارنشده	۳.۲۷	۴.۲۹	۱.۷۶	۲.۴۹

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱- شامل استخراج معدن، صنعت، آب، برق، گاز و ساختمان

نمودار (۵): توزیع شاغلان ۱۰ ساله و بیشتر کشور بر حسب بخشهای عمده اقتصادی ۸۵-۱۳۶۵

مبنا: جدول ۸

(۱) صنعت: شامل استخراج معدن، آب، برق، گاز و ساختمان

جدول (۹): اهداف برنامه‌های توسعه در زمینه متوسط سالانه خالص ایجاد شغل و عملکرد آن
(هزار فرصت شغلی)

درصد تحقق	عملکرد برنامه	هدف برنامه	
۹۷.۵	۳۸۴	۳۹۴	برنامه اول توسعه
۱۰۲.۶	۴۱۴	۴۰۴	برنامه دوم توسعه
۷۵.۸	۵۸۰	۷۶۵	برنامه سوم توسعه

جدول (۱۰): پیش‌بینی تحولات بازار کار در برنامه چهارم توسعه

خالص اشتغال ایجاد شده	نرخ مشارکت	جمعیت ده ساله و بیشتر	نرخ بیکاری	جمعیت فعال	جمعیت بیکار	جمعیت شاغل	
۶۱۸۸۲۲	۳۹.۰	۵۵۳۰۳۲۹۱	۱۲.۳	۲۴۵۶۸۳۶۸	۲۶۶۲۳۶۸	۱۸۹۰۶۰۰۰	۱۳۸۳
۷۷۰۰۰۰	۳۹.۸	۵۶۱۲۰۵۱۱	۱۱.۸	۲۲۳۱۳۸۰۲	۲۶۳۷۸۰۲	۱۹۶۷۶۰۰۰	۱۳۸۴
۸۶۰۰۰۰	۴۰.۵	۵۶۹۵۴۶۷۲	۱۱.۰	۲۳۰۸۷۰۵۶	۲۵۵۱۰۵۶	۲۰۵۳۶۰۰۰	۱۳۸۵
۹۱۳۳۰۰	۴۱.۳	۵۷۷۵۹۷۷۳	۱۰.۱	۲۲۸۶۹۹۸۶	۲۴۲۰۶۸۵	۲۱۴۴۹۳۰۰	۱۳۸۶
۹۴۰۰۰۰	۴۲.۱	۵۵۸۹۱۸۶۱	۹.۳	۲۴۶۸۶۰۳۴	۲۲۹۶۷۳۴	۲۲۳۸۹۳۰۰	۱۳۸۷
۱۰۰۰۰۰۰	۴۳.۰	۵۹۴۵۷۵۸۱	۸.۴	۲۵۵۳۹۴۰۰	۲۱۵۰۱۰۰	۲۳۳۸۹۳۰۰	۱۳۸۸

منبع: سند فرابخشی توسعه اشتغال و کاهش بیکاری

جدول (۱۱): روند گذشته و چشم‌انداز بیکاری در ایران، پیش‌بینی برنامه دولت

سال	جمعیت ده ساله و بیشتر	نرخ مشارکت (درصد)	عرضه (نفر)	تقاضا (نفر)	بیکار (نفر)	نرخ بیکاری (درصد)
۱۳۸۱	۵۳۴۰۵۲۶۹	۳۷.۲	۱۹۸۶۶۷۶۰	۱۷۳۲۳۸۱۵	۲۵۴۲۹۴۵	۱۲.۸
۱۳۸۲	۵۴۳۵۱۷۲۰	۳۷.۴	۲۰۳۲۷۵۴۳	۱۷۹۶۹۵۴۸	۲۳۵۷۹۹۵	۱۱.۶
۱۳۸۳	۵۵۲۹۸۱۶۴	۳۹.۰	۲۱۵۶۶۲۸۴	۱۸۹۱۳۶۳۱	۲۶۵۲۶۵۳	۱۲.۳
۱۳۸۴	۵۶۱۲۰۵۱۱	۳۹.۸	۲۲۳۳۵۹۶۳	۱۹۶۲۳۳۱۲	۲۷۰۲۶۵۱	۱۲.۱
۱۳۸۵	۵۶۹۵۴۶۷۹	۴۰.۶	۲۳۱۲۳۶۰۰	۲۰۵۳۳۷۵۷	۲۵۸۹۸۴۳	۱۱.۲
۱۳۸۶	۵۷۷۵۹۷۷۳	۴۱.۴	۲۳۹۱۲۵۴۶	۲۱۴۴۹۵۵۴	۲۴۶۲۹۹۲	۱۰.۳
۱۳۸۷	۵۸۵۹۱۸۶۱	۴۲.۲	۲۴۷۲۵۷۶۵	۲۲۴۰۱۵۴۳	۲۳۲۴۲۲۲	۹.۴
۱۳۸۸	۵۹۴۵۷۸۶۳	۴۳.۰	۲۵۵۶۶۸۸۱	۲۳۴۱۹۲۶۳	۲۱۴۷۶۱۸	۸.۴

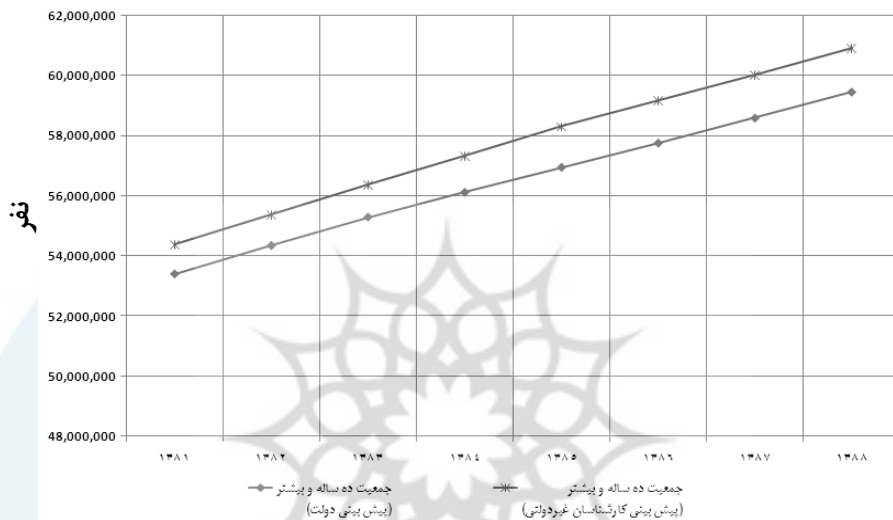
منبع: واحد تحقیقات ماهنامه اقتصاد ایران

جدول (۱۲): روند گذشته و چشم‌انداز بیکاری در ایران، پیش‌بینی کارشناسان غیردولتی

سال	جمعیت ده ساله و بیشتر	نرخ مشارکت (درصد)	عرضه (نفر)	تقاضا (نفر)	بیکار (نفر)	نرخ بیکاری (درصد)
۱۳۸۱	۵۴۳۷۷۹۶۷	۳۷.۷۰	۲۰۵۰۰۴۹۴	۱۷۸۷۶۴۳۰	۲۶۲۴۰۶۴	۱۲.۸
۱۳۸۲	۵۵۳۸۴۴۵۹	۳۷.۷۲	۲۰۸۹۱۰۱۸	۱۸۴۶۷۶۶۰	۲۴۲۳۳۵۸	۱۱.۶
۱۳۸۳	۵۶۳۶۹۱۹۴	۳۷.۷۴	۲۱۲۷۳۷۳۴	۱۸۶۵۷۰۶۵	۲۶۱۶۶۶۹	۱۲.۳
۱۳۸۴	۵۷۳۳۰۰۱۹	۳۷.۸۰	۲۱۶۷۰۷۴۷	۱۹۰۴۸۵۸۷	۲۶۲۲۱۶۰	۱۲.۱
۱۳۸۵	۵۸۲۹۹۰۶۶	۳۸.۲۰	۲۲۲۷۰۲۴۳	۱۹۴۳۳۱۳۹	۲۸۳۷۱۰۵	۱۲.۷
۱۳۸۶	۵۹۱۵۰۲۸۳	۳۸.۵۰	۲۲۷۷۲۸۵۹	۱۹۷۰۳۲۵۱	۳۰۶۹۶۰۸	۱۳.۵
۱۳۸۷	۶۰۰۱۴۷۸۷	۳۸.۷۵	۲۳۲۵۵۷۳۰	۱۹۹۳۶۲۴۹	۳۳۱۹۴۸۱	۱۴.۳
۱۳۸۸	۶۰۹۰۲۱۳۷	۳۹.۰۰	۲۳۷۵۱۸۳۳	۲۰۱۵۵۲۹۴	۳۵۹۶۵۴۰	۱۵.۱

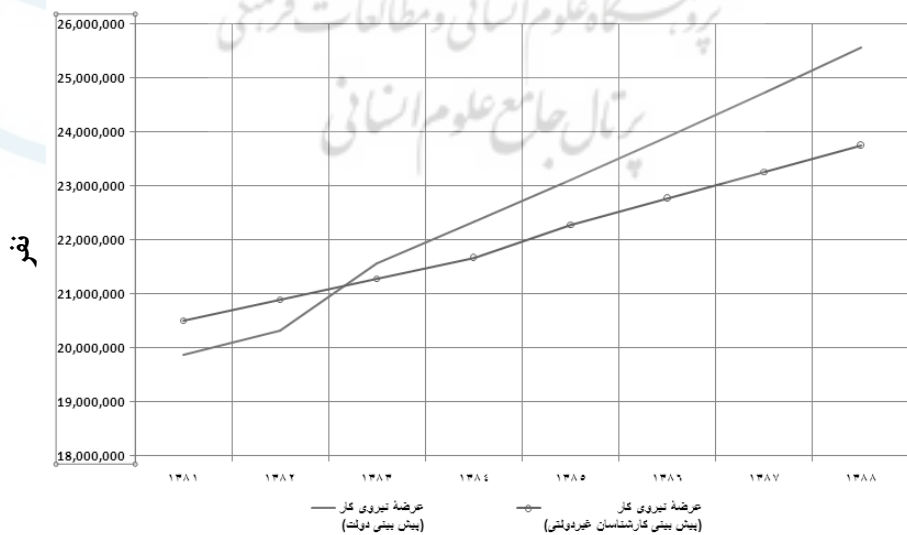
منبع: واحد تحقیقات ماهنامه اقتصاد ایران

نمودار ۶: مقایسه پیش‌بینی جمعیت ده ساله و بیشتر

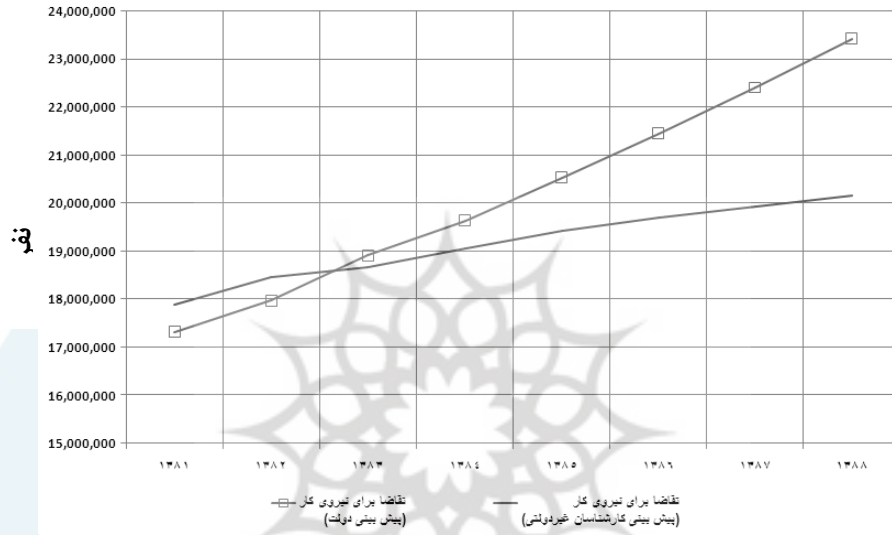
مآخذ: جداول ۱۰، ۱۱ و ۱۲ بخش پیوست

نمودار ۷: مقایسه پیش‌بینی عرضه نیروی کار

مآخذ: جداول ۱۰، ۱۱ و ۱۲ بخش پیوست

نمودار ۸ : مقایسه پیش‌بینی تقاضا برای نیروی کار

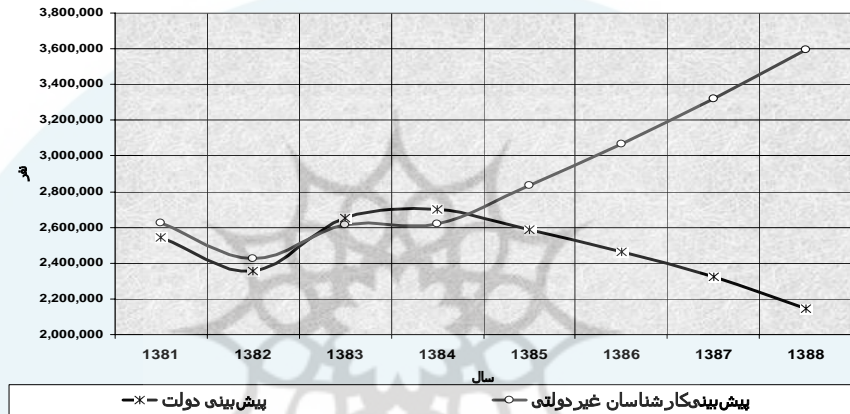
مآخذ: جداول ۱۰، ۱۱ و ۱۲ پیوست

نمودار ۸ : مقایسه پیش‌بینی نرخ مشارکت

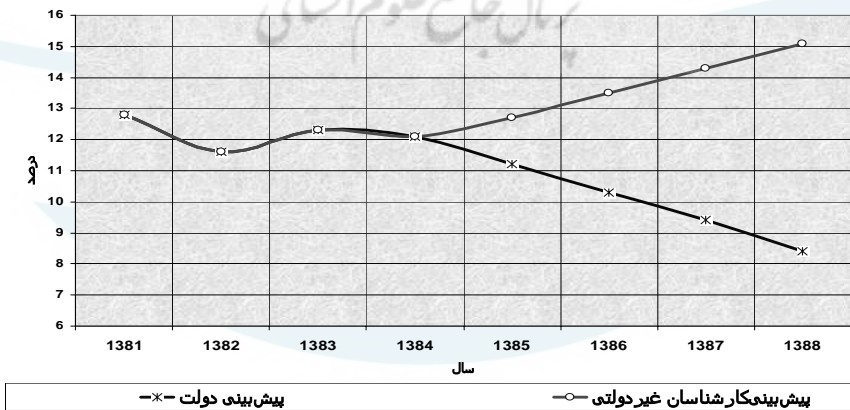
مآخذ: جداول ۱۰، ۱۱ و ۱۲ پیوست

نمودار ۱۰: مقایسه پیش‌بینی دولت و کارشناسان غیردولتی از تعداد بیکاران

مآخذ: جداول ۱۰، ۱۱ و ۱۲ بخش پیوست

نمودار ۱۱: مقایسه پیش‌بینی دولت و کارشناسان غیردولتی از نرخ بیکاری

مآخذ: جداول ۱۰، ۱۱ و ۱۲ بخش پیوست

جدول (۱۳): چشم‌انداز آینده شاخصهای کلان اقتصادی (گزینۀ ادامه روند موجود)

میلیارد ریال

رشد متوسط سالانه ۱۳۸۴-۹۴ (درصد)	به قیمتهای ثابت ۱۳۸۱			رشد متوسط سالانه ۱۳۷۰-۸۰ (درصد)	به قیمتهای ثابت		شرح
	۱۳۹۴	۱۳۸۴	۱۳۸۱		۱۳۸۰	۱۳۷۰	
سرمایه‌گذاری، رشد و ساختار تولید ملی							
۳.۹	۱۶۲۰۴۵۵.۲	۱۱۰۵۳۰۳.۵	۸۹۳۱۳۲.۸	۳.۹	۱۹۴۷۰.۶	۱۳۲۶۴.۱	تولید ناخالص داخلی
۲.۵	۲۰۷۲۸.۸	۱۶۱۶۲.۹	۱۳۶۳۲.۷	۲.۴	۳۰.۱۵	۲۳۷.۶	تولید ناخالص داخلی سرانه (هزار ریال)
۳.۱	۸۳۳۹۴.۷	۶۰۷۱۷.۳	۵۲۲۹۱.۲	۳.۱	۴۳۱۵.۹	۳۱۲.۲	کشاورزی
-۰.۸	۱۷۳۶۳۴.۹	۱۸۸۱۴۶.۱	۱۶۶۱۵۳.۸	-۰.۸	۲۳۳۰.۹	۲۵۱۶.۷	نفت
۵.۷	۳۹۵۸۱۷۵.۵	۲۲۷۴۰۹.۶	۱۷۳۰۵۷.۳	۵.۷	۴۸۷۶.۷	۲۸۰.۲	صنایع و معادن
۵	(۳۴۰۶۰۵.۸)	(۱۴۷۷۱۱.۱)	(۱۱۳۴۰۷.۲)	۵	(۳۱۶۷.۶)	(۱۹۴۰.۰)	(صنعت)
۴.۴	۹۶۸۵۶۰.۱	۶۲۹۰۳۰.۵	۴۶۷۳۴۵.۶	۵.۳	۸۰۵۷.۱	۴۸۳۵.۲	خدمات

جدول (۱۳) - ادامه

۳.۹	۴۸۶۱۳۶۶	۳۳۱۵۹۱.۱	۲۳۹.۳۱۶	۴.۳	۲۹۶۹.۵	۱۹۴۲.۹	سرمایه‌گذاری
جمعیت و نیروی انسانی							
۱.۳	۷۸۱۷۴	۶۸۳۸۵.۲	۶۵۵۱۴	۱.۵	۶۴۵۸۴	۵۵۸۳۷	جمعیت (هزار نفر)
۱.۵	۶۵۰۰.۹	۵۶۱۲۰	۵۳۴۷۹	۳.۱	۵۳۴۱۳	۳۸۶۵۵	جمعیت ۱۰ ساله به بالا (هزار نفر)
۲.۳	۲۶۷۹۰.۱	۲۱۳۱۴	۱۹۸۱۹	۲.۶	۱۹۱۳۹	۱۴۷۲۶.۷	عرضه نیروی کار (هزار نفر)
۰.۸	۴۱.۳	۳۸	۳۷.۱	-۰.۴	۳۶.۵	۳۸.۱	نرخ مشارکت (درصد)
۱.۷	۷۴۰۳۴	۶۳۷۲۲.۸	۵۴۱۴۵.۷	۱.۹	۱۲۲۰.۲	۱۰۱۲.۸	بهره‌وری نیروی کار (هزار ریال)
۲.۲	۳۱۸۸۸	۱۷۶۰.۸	۱۶۴۹۵	۲	۱۵۹۵۷	۱۳۰۹۶.۶	تقاضای نیروی کار (هزار نفر)
۲.۸	۴۹۰۲.۱	۳۷۰.۶	۳۳۲۴	۶.۹	۳۱۸۲	۱۶۴۰.۱	جمعیت بیکار (هزار نفر)
	۱۸.۳	۱۷.۴	۱۶.۸	۴.۱	۱۶.۶	۱۱.۱	نرخ بیکاری (درصد)
بخش خارجی							
۲.۸	۲۹۲۰۰	۲۲۲۵۱	۲۸۱۸۶	۲.۵	۲۳۹۰.۴	۱۸۶۶۱	صادرات کالا (میلیون دلار)

جدول (۱۳) - ادامه

۷	۱۴۲۰۰	۷۲۵۱	۵۳۷۹	۵.۶	۴۵۶۵	۲۶۴۹	صادرات کالاهای غیرنفتی (میلیون دلار)
۷	۶۹۱۵	۳۵۳۱.۲	۲۶۱۹.۷	۱۳.۲	۲۲۸۲.۶	۶۶۰	صادرات صنعتی (میلیون دلار)
۲.۸	۲۹۲۰۰	۲۲۲۵۱	۳۳۷۸۶	-۳.۲	۱۸۱۲۹	۲۵۱۹۰	واردات کالا (میلیون دلار)
-	۰	۰	۴۴۰۰	-	۵۷۷۵	-۶۵۲۹	تراز تجاری (میلیون دلار)
۳.۹	۱۱۲۶۵	۷۶۸.۴	۶۲۰.۹	-	۶۲۰.۹	۰	سرمایه‌گذاری خارجی (میلیون دلار)
نقدینگی و تورم^۱							
۲۴.۵	۷۴۴۴۶۱۷. ۷	۸۳۰۰۵۳.۱	۴۱۷۵۲۴	۲۷.۳	۳۲۰۹۵۷.۳	۲۸۶۲۸.۴	نقدینگی
	۱۴.۷	۱۵.۱	۱۵.۸	-	۱۱.۴	۲۰.۷	نرخ تورم (درصد)

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، چشم‌انداز بلندمدت جمهوری اسلامی ایران، سال

۱۳۸۲، گزارش ۱۶، صفحه ۲۸

۱- اطلاعات این بخش به قیمت‌های جاری می‌باشد.

جدول ۱۴: چشم‌انداز آینده شاخصهای کلان اقتصادی (گزینه مطلوب ۱)

«رشد و هم‌پیوندی سریع»

میلیارد ریال

شرح	به قیمت‌های ثابت ۱۳۶۱		به قیمت‌های ثابت ۱۳۸۱		رشد متوسط سالانه (درصد) ۱۳۷۰-۸۰	رشد متوسط سالانه (درصد) ۱۳۸۴-۹۴
	۱۳۷۰	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۹۴		
سرمایه‌گذاری، رشد و ساختار تولید ملی						
تولید ناخالص داخلی	۱۳۲۶۴.۱	۱۹۴۷۰.۶	۸۹۳۱۳۲.۸	۲۵۲۲۲۰.۱۶	۳.۹	۸.۶
تولید ناخالص داخلی سرانه (هزار ریال)	۲۴۷.۶	۳۰۱.۵	۱۳۶۳۲.۷	۳۲۶۳.۹	۲.۴	۷.۲
کشاورزی	۳۱۴۰.۲	۴۲۱۵.۹	۵۲۲۹۱.۲	۹۷۹۶۴.۲	۳.۱	۴.۹
نفت	۲۵۱۶.۷	۲۳۲۰.۹	۱۶۶۱۵۳.۸	۲۳۱۶۰۷.۵	-۰.۸	۲.۱
صنایع و معادن	۲۸۰.۲	۴۸۷۶.۷	۱۷۳۰۵۷.۳	۶۸۱۴۷۶.۳	۵.۷	۱۱.۶

جدول (۱۴) - ادامه

صنعت)	(۱۹۴۰)	(۳۱۶۷۶)	۵	(۱۱۲۴۰۷.۲)	(۱۴۷۷۱۱.۱)	(۵۴۷۵۹۷.۷)	۱۴
خدمات	۴۸۲۵.۲	۸۰۵۷.۱	۵.۳	۴۶۷۲۴۵.۶	۶۲۹۰۳۰.۵	۱۵۱۱۱۵۳.۶	۹.۲
سرمایه‌گذاری	۱۹۴۲.۹	۲۹۶۹.۵	۴.۳	۲۳۹۰۳۱.۶	۳۳۱۵۹۱.۱	۹۳۳۲۱۴.۶	۱۰.۹
جمعیت و نیروی انسانی							
جمعیت (هزار نفر)	۵۵۸۳۷	۶۴۵۸۴	۱.۵	۶۵۵۱۴	۶۸۳۸۵.۲	۷۸۱۱۴	۱.۳
جمعیت ۱۰ ساله به بالا (هزار نفر)	۳۸۶۵۵	۵۲۴۱۳	۳.۱	۵۳۴۷۹	۵۶۱۲۰	۶۵۰۰۹	۱.۵
عرضه نیروی کار (هزار نفر)	۱۴۷۴۶.۷	۱۹۱۳۹	۲.۶	۱۹۸۱۹	۲۱۵۲۸	۲۹۹۰۴	۳.۳
نرخ مشارکت (درصد)	۳۸.۱	۳۶.۵	-۰.۴	۳۷.۱	۳۸.۴	۴۶	۱.۸
بهره‌وری نیروی کار (هزار ریال)	۱۰۱۲.۸	۱۲۲۰.۲	۱.۹	۵۴۱۴۵.۷	۵۹۵۶۵.۸	۹۰۶۹۰.۸	۴.۳
تقاضای نیروی کار (هزار نفر)	۱۳۰۹۶.۶	۱۵۹۵۷	۲	۱۶۴۹۵	۱۸۵۵۶	۲۷۸۱۱	۴.۱

جدول (۱۴) - ادامه

۱۶۴۰.۱	۳۱۸۲	۶.۹	۳۳۲۴	۲۹۷۲	۲۰۹۳	-۳.۴	جمعیت بیکار (هزار نفر)
۱۱.۱	۱۶.۶	۴.۱	۱۶.۸	۱۳.۸	۷		نرخ بیکاری (درصد)
بخش خارجی							
۱۸۶۱	۳۳۹۰.۴	۲.۵	۲۸۱۸.۶	۲۲۲۵.۱	۴۶۵۲۷.۵	۷.۷	صادرات کالا (میلیون دلار)
۲۶۴۹	۴۵۶۵	۵.۶	۵۳۷۹	۷۲۵۱	۳۱۵۲۷.۵	۱۵.۸	صادرات کالاهای غیرنفتی (میلیون دلار)
۶۶۰	۲۲۸۲.۶	۱۳.۲	۲۶۱۹.۷	۳۵۴۱.۲	۲۲۶۴۵.۶	۲۰.۹	صادرات صنعتی (میلیون دلار)
۳۵۱۹۰	۱۸۱۳۹	-۳.۲	۲۳۷۸۶	۲۲۲۵۱	۴۶۵۲۷.۵	۷.۷	واردات کالا (میلیون دلار)
-۶۵۲۹	۵۷۷۵	-	۴۴۰۰	۰	۰	-	تراز تجاری (میلیون دلار)
۰	۶۲۰.۹	-	۶۲۰.۹	۷۶۸.۴	۶۳۰۵.۵	۲۳.۴	سرمایه‌گذاری خارجی (میلیون دلار)

جدول (۱۴) - ادامه

نقدینگی و تورم ^۱						
نقدینگی	۲۸۶۲۸۴	۳۲۰۹۵۷۳	۲۷۳	۴۱۷۵۲۴	۸۳۰۰۵۳۱	۳۶۶۱۷۳۵۴
نرخ تورم (درصد)	۲۰٫۷	۱۱٫۴	-	۱۵٫۸	۱۵٫۱	۵

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، چشم‌انداز بلندمدت جمهوری اسلامی ایران، سال ۱۳۸۲، گزارش ۱۶، صفحه ۲۹

جدول (۱۵): چشم‌انداز آینده شاخصهای کلان اقتصادی (گزینه مطلوب ۲)
«رشد و هم‌پیوندی متعادل»

میلیارد ریال

رشد متوسط سالانه (درصد) ۱۳۸۴-۹۴	به قیمت‌های ثابت ۱۳۸۱			رشد متوسط سالانه (درصد) ۱۳۷۰-۸۰	به قیمت‌های ثابت ۱۳۶۱		شرح
	۱۳۹۴	۱۳۸۴	۱۳۸۱		۱۳۸۰	۱۳۷۰	
سرمایه‌گذاری، رشد و ساختار تولید ملی							
۷	۲۱۷۴۲۹۳	۱۱۰۵۳۰۳۵	۸۹۳۱۳۲۸	۲٫۹	۱۹۴۷۰٫۶	۱۳۲۶۴۰٫۱	تولید ناخالص داخلی

۱- اطلاعات این بخش به قیمت‌های جاری می‌باشد.

جدول (۱۵) - ادامه

۵۶	۲۷۸۱۳۶	۱۶۱۶۲.۹	۱۲۶۳۲.۷	۲.۴	۳۰۱.۵	۲۳۷.۶	تولید ناخالص داخلی سرانه (هزار ریال)
۴.۹	۹۷۹۶۴.۲	۶۰۷۱۷.۳	۵۲۲۹۱.۲	۳.۱	۴۲۱۵.۹	۳۱۲.۲	کشاورزی
۲.۱	۳۳۱۶۰.۷۵	۱۸۸۱۴۶.۱	۱۶۶۱۵۳.۸	-۰.۸	۲۳۲۰.۹	۲۵۱۶.۷	نفت
۱۰.۳	۶۰۷۳۲۹.۴	۲۲۷۴۰۹.۶	۱۷۳۰۵۷.۳	۵.۷	۴۸۷۶.۷	۲۸۰.۲	صنایع و معادن
۱۲	(۴۵۸۷۶۸.۳)	(۱۴۷۷۱۱.۱)	(۱۱۲۴۰.۷۲)	۵	(۳۱۶۷.۶)	(۱۹۴۰)	(صنعت)
۷	۱۲۳۲۳۹۸.۲	۶۲۹۰۳۰.۵	۴۶۷۲۴۵.۶	۵.۳	۸۰۵۷.۱	۴۸۲۵.۲	خدمات
۹.۳	۸۰۴۴۹.۷	۳۳۱۵۹۱.۱	۲۳۹۰۳۱.۶	۴.۳	۲۹۶۹.۵	۱۹۴۲.۹	سرمایه‌گذاری
جمعیت و نیروی انسانی							
۱.۳	۷۸۱۷۴	۶۸۳۸۵.۲	۶۵۵۱۴	۱.۵	۶۴۵۸۴	۵۵۸۳۷	جمعیت (هزار نفر)
۱.۵	۶۵۰۰.۹	۵۶۱۲۰	۵۳۴۷۹	۳.۱	۵۲۴۱۳	۳۸۶۵۵	جمعیت ۱۰ ساله به بالا (هزار نفر)

جدول (۱۵) - ادامه

۳.۳	۲۹۹۰.۴	۲۱۵۲۸	۱۹۸۱۹	۲.۶	۱۹۱۳۹	۱۴۷۳۶.۷	عرضه نیروی کار (هزار نفر)
۱.۸	۴۶	۳۸.۴	۳۷.۱	-۰.۴	۳۶۵	۳۸.۱	نرخ مشارکت (درصد)
۳	۸۰۰۵۱.۵	۵۹۵۶۵.۸	۵۴۱۴۵.۷	۱.۹	۱۲۲۰.۲	۱۰۱۲.۸	بهره‌وری نیروی کار (هزار ریال)
۳.۹	۲۷۱۶۱.۳	۱۸۵۵۶	۱۶۴۹۵	۲	۱۵۹۵۷	۱۳۰۹۶.۶	تقاضای نیروی کار (هزار نفر)
-۰.۸	۲۷۴۲.۷	۲۹۷۱	۳۳۲۴	۶.۹	۳۱۸۲	۱۶۴۰.۱	جمعیت بیکار (هزار نفر)
	۹.۲	۱۳.۸	۱۶.۸	۴.۱	۱۶۶	۱۱.۱	نرخ بیکاری (درصد)
بخش خارجی							
۴.۳	۳۴۰۲۵.۱	۲۲۲۵۱	۲۸۱۸۶	۲.۵	۲۲۹۰.۴	۱۸۶۶۱	صادرات کالا (میلیون دلار)
۱۰.۱	۱۹۰۲۵.۱	۷۲۵۱	۵۳۷۹	۵.۶	۴۵۶۵	۲۶۴۹	صادرات کالاهای غیرنفتی (میلیون دلار)
۱۲.۴	۱۱۴۱۵.۱	۳۵۳۱.۲	۲۶۱۹.۷	۱۳.۲	۲۲۸۲.۶	۶۶۰	صادرات صنعتی (میلیون دلار)
۴.۳	۳۴۰۲۵.۱	۲۲۲۵۱	۲۳۷۸۶	-۳.۲	۱۸۱۲۹	۲۵۱۹۰	واردات کالا (میلیون دلار)

جدول (۱۵) - ادامه

-	۰	۰	۴۴۰۰	-	۵۷۷۵	۶۵۳۹-	تراز تجاری (میلیون دلار)
۱۳.۵	۲۷۱۷.۹	۷۶۸۴	۶۲۰.۹	-	۶۲۰.۹	۰	سرمایه‌گذاری خارجی (میلیون دلار)
نقدینگی و تورم^۱							
۱۷	۳۹۸۹۹۳۲.۸	۸۳۰۰۵۳.۱	۴۱۷۵۳۴	۲۷.۳	۳۲۰۹۵۷.۳	۲۸۶۳۸.۴	نقدینگی
	۸	۱۵.۱	۱۵.۸	۱	۱۱.۴	۲۰.۷	نرخ تورم (درصد)

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، چشم‌انداز بلندمدت جمهوری اسلامی ایران، سال ۱۳۸۲، گزارش ۱۶، صفحه ۳۰

جدول (۱۶): عدم توازن در بازار کار در سال ۱۳۷۵ (هزار نفر)

نرخ بیکاری (درصد)	تعداد بیکاران	تقاضای نیروی کار	عرضه نیروی کار	
۷.۴	۲۸۱	۳۵۰۳	۳۷۸۴	بیسواد
۹.۸	۸۳۹	۷۷۴۳	۸۵۸۲	زیر دیپلم
۱۲.۶	۲۷۸	۱۹۲۳	۲۲۰۱	دیپلم
۴	۵۸	۱۴۰۳	۱۴۶۱	عالی
۹.۱	۱۴۵۶	۱۴۵۷۲	۱۶۰۲۷	جمع

مأخذ: طائی، حسن و دیگران «نیازسنجی نیروی انسانی متخصص...» مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، سال ۱۳۸۲ صفحه ۲۱۰

۱- اطلاعات این بخش به قیمت‌های جاری می‌باشد.

جدول (۱۷): عدم توازن در بازار کار در سال ۱۳۸۳ (هزار نفر)

نرخ بیکاری (درصد)	تعداد بیکاران		تقاضای نیروی کار		عرضه نیروی کار		
	۱	۲	۱	۲			
۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	
۹	۴.۴	۳۷۲	۱۸۰	۳۷۲۸	۳۹۲۰	۴۱۰۰	بیسواد
۶.۶	۱.۸	۶۴۵	۱۷۳	۹۱۵۵	۹۶۲۷	۹۸۰۰	زیر دیپلم
۲۹	۲۵.۴	۱۴۵۶	۱۲۷۲	۳۵۶۰	۳۷۴۴	۵۰۱۶	دیپلم
۲۰.۸	۱۶.۷	۵۵۹	۴۴۹	۲۱۲۷	۲۲۳۷	۲۶۸۶	عالی
۱۴	۹.۶	۳۰۳۲	۲۰۷۴	۱۸۵۷۰	۱۹۵۲۸	۲۱۶۰۲	جمع

مأخذ: طائی، حسن و دیگران «نیازسنجی نیروی انسانی متخصص...» مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، سال ۱۳۸۲ صفحه ۲۱۰

جدول (۱۸): عدم توازن در بازار کار در سال ۱۳۸۸ (هزار نفر)

نرخ بیکاری (درصد)	تعداد بیکاران		تقاضای نیروی کار ^۱		عرضه نیروی کار		
	۱	۲	۱	۲			
۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	
۸.۴	۴.۴	۳۱۸	۱۶۷	۳۴۶۵	۳۶۱۶	۳۷۸۳	بیسواد
۵.۹	۱.۸	۵۳۰	۱۵۹	۸۵۱۲	۸۸۸۳	۹۰۴۲	زیر دیپلم
۲۷.۴	۲۴.۳	۲۴۱۳	۲۱۳۵	۶۳۷۱	۶۶۴۹	۸۷۸۴	دیپلم
۸.۵	۴.۵	۲۹۲	۱۵۴	۳۱۴۸	۳۲۸۶	۳۴۴۰	عالی ^۲
۱۴.۸	۱۱	۶۵۰	۴۸۷	۳۷۴۱	۳۹۰۴	۴۳۹۱	عالی ^۳
۱۵	۱۱.۳	۳۹۱۰	۲۹۴۸	۲۲۰۹۰	۲۳۰۵۲	۲۶۰۰۰	جمع

مأخذ: طائی، حسن و دیگران «نیازسنجی نیروی انسانی متخصص...» مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، سال ۱۳۸۲ صفحه ۲۱۱

- ۱ - ستون ۱، میزان اشتغال سال ۱۳۷۸ براساس طرح نیازسنجی و ستون ۲ براساس اسناد برنامه سوم است.
- ۲ - تقاضای نیروی متخصص براساس گزینه حد پائین (وقوع تحولات ساختاری)
- ۳ - تقاضای نیروی متخصص براساس گزینه حد بالا (اقتصاد مبتنی بر دانش)

جدول (۱۹): سهم سطوح تحصیلی در تعداد بیکاران (درصد)

سال	۱۳۷۵	۱۳۸۳	۱۳۸۸
سطوح تحصیلی			
بیسواد	۱۹.۳	۸.۷	۵.۷
زیر دیپلم	۵۷.۷	۸.۳	۵.۴
دیپلم	۱۹.۱	۶۱.۳	۷۲.۴
عالی	۴	۲۱.۶	۱۶.۵
درصد	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
تعداد بیکاران (هزار نفر)	۱۴۵۶	۲۰۷۴	۲۹۴۷

مأخذ: طائی، حسن و دیگران «نیازسنجی نیروی انسانی متخصص...» مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، سال ۱۳۸۲ صفحه ۲۱۲

جدول (۲۰): اطلاعات شاغلین در سنوات

هزار نفر

سال	۶۵	۷۵	۱۷۸	۸۳	۸۸	۲۷۸	۸۳	۸۸
کل اشتغال:	۱۱۰۳۵.۹	۱۴۵۷۱.۵	۱۶۲۱۰.۷	۱۹۵۲۷.۹	۲۳۰۵۱.۷	۱۵۲۵۲	۱۸۵۷۰	۲۲۰۹۴
شاغل در بخش عمومی ^۳	۳۴۵۴.۴	۴۲۵۷.۹	۴۶۴۹	۵۱۷۸.۷	۵۷۲۵	۴۳۷۴	۴۹۰۴	۵۴۵۰
شاغل در بخش خصوصی	۷۱۱۷.۴	۹۷۹۴.۲	۱۰۹۸۴	۱۳۶۵۱.۶	۱۶۵۰۱	۱۰۳۳۴	۱۳۰۰۲	۱۵۸۵۱

۱- ارقام پایه مربوط به اشتغال در الگوی مورد استناد در این طرح پژوهشی

۲- ارقام پایه مربوط به اشتغال در اسناد برنامه سوم

۳- شاغلان بخش تعاونی و اظهار نشده در اینجا لحاظ نشده است.

جدول (۲۰): ادامه

۳۷۴۱	۲۱۲۷	۵۹۹	۳۹۰۴۰.۸	۲۲۳۷	۱۵۲۱	۱۴۰۲۶	۴۹۷.۳	اشتغال نیروی متخصص:
جدول (۲۰) - ادامه								
۱۵۳۴	۱۱۸۹	۱۱۲۴	۱۶۰۰.۸	۱۲۵۰.۸	۱۰۷۴	۱۱۳۱.۳	۴۰۶.۱	شاغل در بخش عمومی ^۱
۲۰۵۷	۸۲۵	۴۰۷	۲۱۴۶.۸	۸۶۸.۶	۳۸۹	۲۱۰.۲	۶۹.۴	شاغل در بخش خصوصی
۱۶.۹	۱۱.۴	۱۰.۵	۱۷	۱۱.۳	۹.۴	۹.۶	۴.۵	نسبت نیروی متخصص به کل شاغلان (درصد)
۲۸.۱	۲۴.۲	۲۵.۶	۲۸	۲۴.۱	۲۳.۱	۲۶.۶	۱۱.۷	نسبت نیروی متخصص به کل شاغلان در بخش عمومی (درصد)
۱۳	۶.۳	۴	۱۳	۶.۴	۳.۶	۲.۲	۰.۱	نسبت نیروی متخصص به کل شاغلان در بخش خصوصی (درصد)

مأخذ: طائی، حسن و دیگران «نیازسنجی نیروی انسانی متخصص...» مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، سال ۱۳۸۲ صفحه ۲۰۳

۱- شاغلان بخش تعاونی و اظهار نشده در اینجا لحاظ نشده است.

منابع و مآخذ:

منابع و مآخذ فارسی

۱. آمارنامه اقتصادی ۱۳۸۳-۱۳۵۳، ۱۱. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی «درباره لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ کل کشور ۲۷۰» شماره مسلسل ۲۰۰۸۲۳۳ بهمن‌ماه ۱۳۸۵
 ۲. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، چشم‌انداز بلندمدت جمهوری اسلامی ایران، سال ۱۳۸۲، گزارش ۱۶
 ۳. سند فرابخشی توسعه اشتغال و کاهش بیکاری
 ۴. طائی، حسن و دیگران «نیازسنجی نیروی انسانی متخصص...» مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، ۱۳۸۲
 ۵. گزارش بانک جهانی ۲۰۰۵
 ۶. گزارش بانک جهانی، ۲۰۰۶ a
 ۷. گزارش بانک جهانی، ۲۰۰۵ b
 ۸. گزارش سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۳
 ۹. مؤسسه تحقیقاتی تدبیری اقتصاد، عوامل ضد اشتغال، ۱۳۸۲
 ۱۰. مرکز آمار ایران، گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵
 ۱۱. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی «درباره لایحه بودجه سال ۱۳۸۶ کل کشور ۲۷۰» شماره مسلسل ۲۰۰۸۲۳۳ بهمن‌ماه ۱۳۸۵
 ۱۲. منابع و مآخذ لاتین:
1. ILO (International Labour Organization). 2005. "Economically Active Population Estimates and Projections." Geneva. <http://laborsta.ilo.org>.
 2. ILO (International Labour Organization). 2006a. "Key Indicators of the Labor Markets." Geneva.
 3. Kapsos, S. 2005. "The Employment Intensity of Growth: Trends and Macroeconomic Determinants." Employment Strategy Paper 2005/12, International Labor Office, Geneva.
 4. Pissarides, C., and M. Venganzones-Varoudakis. 2006.

9. UNDP, Human Development Report, 2006
10. World Bank 2004a. "Unlocking the Employment Potential in the Middle east and North africa: Towards a New Social Contract." MENA Development Report. World Bank, Washington, DC.
11. World Bank, 2007a. "Middle East and North Africa: Gender Overview." Unpublished paper, Middle East and North Africa Region, Washington, DC.
- "Labor Markets and Economic Growth in the MENA Region." In Jeffrey B Nugent and Pesaran M. Hashem (eds.), Explaining Growth in the Middle East. Amsterdam: North-Holland.
5. Pissarides, C., and M. Venganzones-Varoudakis. 2005
6. Pissarides, 2000
7. Pritchett, 1999
8. Siebert, W. Stanley, and Addison John T., "Regulating European Labour Markets: More costs than benefits?", Institute of Economic affairs, 1999.

پروہشہادہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مرکز تحقیقات استراتژیک